

eum: Ave rex Iudæorum. Et percutiebant caput eius arundine, & conspuebant eum: & ponentes genua adorabant eum. Dolor certè magnus, sed maior iniuria: nunquam legimus sic illusum aliquem homicidam, vel patriæ proditorem: spinulae hæc insertæ erant uuncis marinis, eo modo quo sunt insertæ spinæ, in nostris arboribus citreis durissimæ, & totum illud diuinum caput, in quo thesauri omnis scientiæ, & sapientiæ sunt absconditi perforantibus, fundebatur sanguis super faciem & collum Iesu, & totus eius sacratissimus vultus cruentabatur: congelabantur ad inuicem capillorum cincinni, & iam specioso super filios hominum non erat species, neque decor. vnde inquit propheta: *Esa. 53.* Nec reputauimus eum. Huic illi inflictæ pœnæ pro nostris reatibus, iniuria nefanda cumulatur, cum conspuitur, & pro regali sceptro, arundine caput eius percutitur: adoratione illuditur discentium militum: Ave rex Iudæorum. Nimium dolenda nobis est hæc domini illusio, hæc spinarum corona, cum pro vanissimis capitis nostri imaginationibus, & peccatorum machinationibus, sic caput innocentissimi agni cruentatur: quin etiam illuditur & blasphematur, & spurcissimis sputis fœdatur. Ne igitur causeris gens hebræa, si inter spurcissimos infideles sputibus fœdaris, & calcibus percuteris: tu caput diuinissimum arundine fecisti percuti, tu fecisti sputis vultum filij Dei fœdari. Nec hoc fecerunt milites domino, prout communiter existimatur, in sede aliqua sedenti, sed illum grossæ columnæ, quæ hodie ostenditur in templo sancti sepulchri, & montis Caluarie applicauerunt: ibique pedibus astanti illuserunt, & spinis coronauerunt. Columna est ibi in capella quadam obseruata, quæ nobis fuit ostensa, grossa quidem, & ex porphido viridi fabricata, quæ ad aliquam ostentationem, siue sustentationem in atrio prætorij erat collocata. pauperes quidam religiosi duo Maroniti, illam habent in sua custodia, sub cancellis & sera velo cooperatam. Vtinam illam habeamus semper & nos in cordibus nostris obseru

obseruatam, & semper oculis mentis contemplemur dominum illi applicatum, illusum, & spinis coronatum. Nota etiam quomodo passio domini de gradu in gradum augetur: si recolis quae passus est in domo Annae & Caiphae, iam maiora sunt quae patitur in domo Pilati, & multo grauiora erunt, quae in monte Caluario: quoniam peccata addidit genus hominum peccatis, & declinauerunt in grauiora facinora. Dominus etiam voluit addere dolorem super dolorem, iniuriam iniuriae, opprobrium opprobrio, sanguinis effusionem sanguinis effusioni: cum & iam mortuus ex eius sacratissimo latere, fons sanguinis, deinde aquae effluxit. Quis sapiens & ruminabit haec? & intelliget misericordias domini. Non igitur tantis beneficijs acceptis reddamur ingrati, sed haec semper memoria recolentes, vitam nostram huic domini benedictissimae passioni aptemus, & peccata vitantes, & mortificantes membra nostra, quae sunt super terram, tanti effusi sanguinis gratiam consequamur & gloriam. In qua dominus cum patre & spiritu sancto, viuit regnat & imperat, in aeternum. Amen.

TRACTATUS. III.

In cap. XV. beati Marci.

H postquam illuserunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum vestimentis suis, & educunt illum vt crucifigerent eum. Et angariauerunt praetereunte quem piã Simonẽ Cyrenẽũ, venientem de villa, patrẽ Alexandri & Rufi, vt tolleret crucẽ eius, & perducunt illũ in golgotha locum: quod est interpretatum, Caluariã locus: Et dabant ei bibere myrrhatum vinum: & nõ accepit: Et crucifigentes eũ, diuiserunt vestimenta eius, mittentes sortem luper eis, quis quid tolleret. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. Et erat titulus causae eius scriptus: Rex Iudæorũ: *Quòd in illusione coronationis, suis fuerit vestibus*

spoliatus, & super nudo purpura indutus dominus, sequentia
 nunc verba ostendunt: exuerunt illum purpura, & induerunt eum
 vestimentis suis. Ter igitur nudatur dominus in passione sua,
 cum flagellatur, quando spinis coronatus, & purpura indutus illu-
 ditur, & dum crucifigitur: opere precium tertio erat, à nobis veterem
 hominem expoliare cum moribus & actibus suis, expoliare
 inquam, à potestate diaboli, à tyrannide carnis, à violentia mun-
 di. Et angariauerunt prætereuntem quempiam Simonem Cy-
 renæum venientem de villa, patrem Alexandri & Rufi, ut
 tolleretur crucem eius. *Ioan. 19.* Meminisse oportet quod Ioan. dicit: Et
 baiulans sibi crucem exiit in eum, qui dicitur Caluarie locum, ne
 forte dubitatio insurgat super hanc crucis baiulationem, cum Si-
 mon tantum dicatur illam baiulasse, quod sic accipiendum est:
 Dominus à domo Pilati exiit baiulans sibi crucem, & perue-
 nit usque quo descendendo perueniatur ad viam, quæ ducit in
 Damascum, & usque hodie dicitur porta illa ciuitatis, porta
 Damasci: in hoc autem descensu à domo Pilati, ferè iam appro-
 pinquantibus ad viam, quæ descendit à porta Damasci, erat bea-
 tissima Dei genitrix cum alijs mulieribus, quæ non poterant am-
 plius approximari domui Pilati præ multitudinem populi, in quo
 loco adhuc extant ruinae sacelli, quod in deuotionem beatæ Dei
 genitricis Mariæ in eodem loco beata Helena, magni Constans-
 tini mater fecit fabricari: & dicitur beata Maria de spasmo,
 non quia domina ibi corporales sensus amiserit, sed quia videns
 dominum fune ligatum, spinis coronatum, sanguine vultum de-
 formatum; complois manibus, oculis sursum leuatis, amarissime
 flere cœpit, & tanta admiratione attonita, terga in domus pa-
 rietem, cui erat propinqua reclinauit. Dicunt dominum ibi,
 vel quia nimium fessus erat, vel ob longitudinem tunica, quæ
 dum descenderet in anteriorem partem protendebatur, ceci-
 disse sub cruce: quod satis est verisimile: vel ita lento progre-
 diebatur gradu crucis pondere grauatus: Judæi, ne Pilatus
 reuo-

reuocaret sententiam, & vt citius negotium concluderetur, quin-
 que vel sex passus ultra venientes in viam Damasci, venientem
 de villa istum felicem Simonem Cyrenæum angariauerunt, vt
 tolleret crucem quam dominus humeris gestauerat vsque in illum
 locum. Et sic exiuit dominus secūdam Ioan. baiulans sibi crucem,
 in eum qui dicitur Caluariæ locus, qui est mons altitudine à radi-
 ce terræ viginti cubitorum: Erat autē extra ciuitatem, & à domo
 Pilati distabat per milliarium. Deinde iterum, quod beatus Ioā.
 dicit, ad eandem baiulationem spectat, nempe in media via hu-
 ius milliarij, est domus illius felicitis fœminæ, à qua exiens obtulit
 lineam tobaliam tripliciter plicatam domino, ad faciem tergendā
 sudore & sanguine madidam. Potuit dominus ambabus mani-
 bus sudorē tergere, eo quod crucem post eum adhuc portabat Si-
 mon Cyrenæus: Cum autē illa vidisset vultum domini in tobalia
 sculptum, & retrouenientibus mulieribus ostenderet, cœperunt
 mulieres magnis clamoribus dominum plangere & lamentari,
 prout dicit beatus Luc. & hoc per spatium quantum est sagittæ
 iactus. Locus deinde adest, qui vsque hodie ostenditur, à quo do-
 minus vertit faciē ad mulieres, & illis loquutus est ea, quæ scri-
 bit beatus Luc. Cū autem audirent Iudæi dominum mulieribus
 inter cætera, dicentem: Venient dies in quibus dicēt: beati ven-
 tres qui non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt: tunc inci-
 pient dicere montibus, cadite super nos: & collibus, operite nos.
 In quibus verbis dominus euersionem Hierusalem, & Iudæorū
 punitionē prædicebat. Indignati quod sic loqueretur, iterum ab
 illo loco vsque in Caluarium, crucem illi baiulandam imposuerūt,
 & Cyrenæus retrò crucis stipitem, manibus portando iuuabat,
 vt dominus facilius posset crucis pondus sustinere. Itaque baiu-
 lans sibi crucem, exiuit à domo Pilati dominus, & baiulans
 etiam in Caluarium duxit: & Simon Cyrenæus illam solus per
 dimidium milliare portauit: deinde vsque in Caluariū ad baiulan-
 dam, domino adiutorium impendit. Pondere peccatorū nostrorū

premitur sub cruce dominus: cum Cyrenæo, illi ad leuius baiulandum adiutorium præstemus, non nobis deerit angaria nostra: pretium etenim salutis æternæ consequemur. Cum peruenirent in summitatem Caluariae montis, erant milites quatuor, quorum vnus super saxum magnum locum cauabat, in quo crux affigenda erat: alter foramina vbi crux extensa iacebat, ad manus pedesque saluatoris clavis figendos faciebat: dominus in alio a stabat loco proximus tamen, per quatuor passus tantum distans, inter duos milites fune ligatus: & dabant ei bibere, inquit Euangelista, myrrhatum vinum, & non accepit. Dabatur crucifigendis vinum mirrhatum, eo quod facilius vim doloris sufferreret: aliquis impius Iudæus, dum vinum à milite propinatur, fel immisit, ideo dominus non accepit. Voluantur omnes scripturæ gentium, si talis vnquam crudelitas homini crucifigendo facta est? Quis non compatitur puniendis: quis non consolatur? non (si opus est) aquam & vinum adducit, vt refrigeret linguam patientis? soli domino defuit hæc consolatio, quoniam cum deberet myrrhato vino refrigerari & confortari, fele mixto non potuit bibere. Impleta est scriptura: Dederunt in escam meam fel: Fel draconum vinum eorum, prædixit de illis Moyses: & Hier. Circundedit me fele & labore. Amara ritudo peccatorum nostrorum, hoc ori domini fel propinauit: Quid enim peccato amarius esse potest? pro quo dominus fele potatur, sed non sumit: quoniam & si naturam sumpserat nostram, sed non culpam: ad delendum fel nostrum, fel bibit, qui solus innocens poterat soluere peccata nostra, fel non sumit, cum gustat pro nobis pœnas, quas pro nostris reatibus passuri in inferno eramus: vt se sine peccato ostendat, fel non sumit, pœnas nostras sumpsit, culpam non sumpsit: pro alienis patitur peccatis, ideo fele vinum permixtum gustat, sed non sumit. Memoremur igitur huius Iudaicæ impietatis, qua domino fel myrrhato vino permiscuerunt, vt nunquam peccatis, pro quibus domino amarissima porrecta est potio, permisceamur. Recordare, inquit Hier. paupertatis meæ,

absyn

absynthij & felis. Et crucifigentes eum, diuiserunt vestimenta
 ta eius, mittentes sortem super eis, vt quis quid tolleret. *Diuiserunt sibi vestimenta mea, prophetatum est: erant enim secundum Ioan. milites quatuor, quibus datum fuit crucifigere dominum, quod ait: fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem. Qui enim electos suos congregaturus erat à quatuor ventis, prout supra dictum est, hoc est à quatuor mundi partibus, inter quatuor milites voluit vestimenta sua diuidi: tunicam autem interiorum, dicit beatus Ioannes, non fuisse in partes diuisam, quoniam vna futura erat fides omnium credentium: Ait enim: fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem, & tunicam: erat enim tunica inconsutilis, de super contexta per totum. Dixerunt ergo ad inuicem: non scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit. Itaque propter tunicam miserunt sortem super vestes, vt quis quid tolleret, hoc est, vt vnà cum tunica, vnusquisque partem vestium domini acciperet: qui pro omnibus patiebatur, omnibus volebat cum sanguine & vita, vestes etiam conferre. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. Non modica exorta est inter graues etiam doctores, de hoc verbo beati Marci controuersia: itaque multis verbis insudarunt, reddere sanctorum Euangelistarum concordiam: pro eo quod aiunt, dominum secundum Ioan. crucifixum fuisse hora sexta, cum Marcus dicat: erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum: Quod equidem beatus Ioan. nusquam negauit, nec dixit vnquam, dominum crucifixum hora sexta fuisse. Ponam igitur vnus cuiusque Euangelistarum verba, vt facilius possimus cognoscere veritatem: videlicet, dominum hora tertia fuisse crucifixum. Pro cuius clariore intelligentia aduertendum est, in Iudæa aliam esse consuetudinem horas denumerandi à nostra diuersam: quemadmodum etiam aliter in Hispania, aliter in Gallia, aliter in Italia diei horæ computantur. Iudæi igitur distributum habebant diem per horas ternas: à prima, hoc est, à solis ortu vsque ad tres decursas horas, dicebatur apud Iudæos hora*

S

prima:

prima: tertia verò à tribus horis post primam, hoc est, vsque ad horam quam nos in Hispania dicimus duodecimam, hoc est meridiem: à meridie autem vsque ad tres decursas horas, dicebatur hora sexta: à tribus horis post meridiem, quando sera fiebat, vsq; ad tres alias dimissas horas, dicebatur nona: & à tribus post nonam, vsque ad solis occasum dicebatur vespera: undecima verò dicebatur post solis occasum, vsque ad noctis initium. Hoc manifestè ostenditur apud *Matth.* cum dominus de patre familias, qui exijt primo mane conducere operarios in vineam suam ageret: quosdam vocauit hora prima, alios tertia, sexta, vsq; ad undecimam. Igitur ad horam crucifixionis domini reuertentes, inquit *Matth.* Postquam autem crucifixerunt eum, diuiserunt vestimenta eius, sortem mittentes: deinde ponit crucifixos latrones, addit etiam blasphemiam Iudeorum & latronum, deinde subiungit: à sexta autem hora tenebræ factæ sunt. Ecce igitur quemadmodum dominus hora tertia crucifixus est, cum postquam fuisset in crucem actus, beatus *Matth.* dicat, hora sexta tenebras operuisse terram. Idem beatus *Luc.* ait: Et postquam venerunt in locum qui vocatur Caluaria, ibi crucifixerunt eum & latrones, unum à dextris, & alterum à sinistris. & alijs interiectis ait: Erat autem ferè hora sexta, & tenebræ factæ sunt in vniuersam terram, vsque in horam nonam. Iam igitur dominus erat crucifixus, quando factæ sunt tenebræ, & tenebræ factæ sunt hora sexta. Priusquam igitur esset hora sexta crucifixus est, idest circa finem iam horæ tertiæ: hoc est quod dicunt tres Euangelistæ. Nunc autem videndum est, quid beatus *Ioan.* dicat: Pilatus autem, inquit, cū audisset hos sermones, adduxit foras Iesum, & sedit pro tribunali in loco qui dicitur lithostratos, hebraicè autē Gabbatha: erat autem parasceue paschæ hora quasi sexta, & dixit Iudeis: Ecce Rex vester. Illi autem clamabant: tolle, tolle, crucifige eum. Dixit eis Pilatus, Regem vestrum crucifigam? responderunt pontifices: Non habemus Regem nisi Cæsarem. Tunc ergo tradidit

dit eis illum, vt crucifigeretur. Susceperunt autem Iesum & edu-
xerunt eum, & baiulans sibi crucem, exiit in eum qui dicitur
Caluarie locū, hebraicè autem golgotha, vbi eum crucifixerunt.
Nihil enim aliud beatus Ioan. de hora, qua crucifixus est domi-
nus loquutus est, præter hoc tantummodo verbum, quando iam
Pilatus dominum morti damnabat: Erat hora, inquit, quasi sex-
ta. Voluerunt igitur aliqui sic discurrere, quando Pilatus domi-
num Iudæis crucifigendum tradidit, erat hora quasi sexta. Igitur
cum perductum est ad caluarium, & dominus crucifixus est, erat
perfecta hora sexta: In hoc non omninò rem æqua lance perpen-
derunt, cum tres Euangelistæ dicant, dominum hora tertia cruci-
fixum: duo Matth. & Luc. ante sextam, hæc est tertia: Mar-
cus verò horatertia. Dicendum igitur est, cum inter tertiam &
sextam tres horæ discurrerent, quod beatus Ioan. ait: erat hora
quasi sexta, post horam cum dimidia, & eo aliquid amplius tem-
poris discursum dicit verè, erat hora quasi sexta: adhuc tamen vsq;
ad sextam, hora vna cum tertia parte alterius deerat, vt esset ple-
nè hora sexta: Inter hoc autem spacium, dominus peruenit in Cal-
uarium, Et crucifixus est: & cum esset leuatus in crucem, breui
decurso tempore, facta est hora plenè sexta, à qua vsque ad horam
nonam tenebræ factæ sunt super vniuersam terram. Causam
ipsius posuit Pilatus super crucis stipitem, Rex Iudæorum, no-
men domini Marcus siluit, qui in ista inscriptione contineba-
tur, eo quòd præcipua causa quæ domino falsò imposita fuit, hæc
erat, Rex Iudæorum. Mirabile est quod vidimus, in ecclesia
sanctæ crucis in Hierusalem, cum finito sacro concilio Triden-
tino, sub nunquam interitura memoria beatissimi Papæ Pij. 4.
Romã nos contulimus, ad limina beatorum apostolorum visi-
tanda, & tanti summi pontificis pedes exosculandos: ibi enim
dum nobis crucis sanctissimæ pars, & tabella, in qua causa do-
mini literis grecis, latinis & hæbraicis fuit conscripta ostende-
rentur, hæc dictio Iudæorum, abstracta non arte sed diuino con-

filio fuit, in omnibus in quas in scriptis redacta erat linguas. Ita
 que tantummodo nunc hæc habentur verba: Iesus Nazarenus
 Rex: tanquam oculis nobis ostendatur prophetia Danielis: Et
 non erit eius populus, qui eum negaturus est. Qui enim illum ne-
 gauerunt, non iustum est dici Regem eorum, atqui regē omniū,
 quæ cæli & terræ ambitu continentur: Rex regum & dominus
 dominantium, ille qui dixit, postquam surrexit à mortuis, data
 est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Sed nunc ad domini
 crucifixionem reuertamur, quam breuissimis nobis verbis beatus
 Euangelista proposuit, dicens: Erat autem hora tertia, & cruci-
 fixerunt eum. Breuissimis continetur verbis, quod dominus passus
 est longissimis doloribus. Est quidem in Caluario monte locus, ut
 prædiximus, in quo crux perforabatur à milite: distat à summo
 lapide, ubi crux fixa erat domino iam crucifixo, passus septem:
 ibi in terra fuit dominus cruci affixus, grossis satis & quadratis
 clavis: Deinde quatuor milites, dominum cruci affixum manibus
 portauerunt, & illum simul cum cruce in altum leuauerunt, in
 ferio rem partem crucis stipitis in concaua petra, quam perfora-
 uerant figentes. Attendamus igitur acerbissimos corporis dolores
 domini Iesu, & hoc sentiamus in nobis acclamante apostolo: quod
 & in Christo Iesu. Primò enim cum perforarentur sic grossis
 clavis manus pedesque domini, omnes nerui dolore constringe-
 bantur, & nimio dolore afficiebatur: patiebatur caro,
 nerui, cor, caput, & toto corpore nimio premebatur dolore. Cum
 autem crux leuata est, & fixa simul cum corpore super petram
 illam magnā, quæ est in summitate Caluarij montis, pondus cor-
 poris manus foramina, & pedum dilatabat: & sic dolores au-
 gebantur domino: Qui si vellet caput reclinare spinis coronæ, quā
 in capite gerebat lacerabatur: Durus lectus, durus stratus, duris-
 sima sedes: Ecce agnus qui tollit peccata mundi, ecce vespertinum
 sacrificium, ecce peccatorum redemptio, ecce mundi reconciliatio,
 ecce dominus cæli & terræ conditor durissimo in patibulo pena-
 det,

det, vt deleat nostra facinora. Nullum erat in corpore membrum, quod non pateretur dolorem: quoniam nullum est in nobis membrum, quod non peccatis inseruiat, caput & cor cogitando, oculi aspiciendo, aures audiendo, odorando nares, lingua loquendo, os gustando, manus & cætera membra peccando. Ideo voluit misericors dominus, in omnibus pati etiam membris, grauissimos vtique dolores: quis sapiens, & ruminabit hæc, & intelliget misericordias domini: Ingrati scelestique reputabimur, si tantis doloribus non compatiamur: compatimur vtique tunc, cum à nostris vitijs pro quibus dominus passus est cessamus, & à voluptatibus retrahimur. Namque semel in anno audientes passionem domini celebrare, lachrymas fundere bonum est: sed non multum placet Deo, si post triduum cum deberemus à sepulchro vitiorum nostrorum, in quo iamdiu sepulti sumus, resurgere cum domino à morte corporis resurgente, iterum atque sæpius eadem vitia repetimus. Si igitur reuera volumus, prout tenemur, compati domino patienti, eadem quæ patitur in corpore, nos in corde nostro sentiamus, & illud pro quo patitur vitemus, attendentes ex diuinitatis parte eius maiestatem, ex humanitatis parte eius acerbissimos dolores: ex parte nostra, quid reddere nos oportet illi, à quo tanta recepimus: qui suam pro nobis vitam dedit, & non qualicumque modo, sed illam dedit tot affectam laboribus, anxietatibus, persecutionibus; vltimo illam morte dolorosissima, & turpissima pro nobis voluit expendere. Quòd si huic nostræ meditationi, aliquantulum cogitationis addamus, citò futuram mortem nostram (& si enim diu duret vita, breue est omne quod finitur) facile omnia peccata deuitemus, pro quibus ne damnaremur & cruciatus pateremur æternos, innocens agnus tot doloribus affectus in cruce immolatur: Cui nunc ad dexteram patris regnanti, cum eodem Deo patri & spiritu sancto, est honor, gloria & imperium, per infinita seculorum secula. Amen.

TRACTATUS V.

In cap. XV. beati
Marci.

Isa. 53.

T cum eo crucifigunt duos latrones, vnum à dextris, & alium à sinistris eius. Et impleta est scripturà, quæ dicit: Et cum iniquis reputatus est. Et prætereuntes blasphembant eum, mouentes capita sua, & dicentes: Vah qui destruis templum Dei, & in tribus diebus reædificas, saluum fac te ipsum, descendens de cruce. Similiter & summi sacerdotes illudentes, ad alterutrum cum scribis dicebant: Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Christus Rex Israël descendat nunc de cruce, vt videamus, & credamus. Et qui cum eo crucifixi erant, conuitiabantur ei. Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt super totam terram vsque in horam nonam. Et hora nona exclamauit Iesus voce magna, dicēs: heloi, heloi, lamazabathani? quod est interpretatum: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Et quidã de circumstantibus audiētes, dicebāt: Ecce Eliã vocat. Currens autem vnus, & implens spongiam aceto, circumponensque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite, videamus si veniat Elias ad deponendum eum. Iesus autem emissã voce magna, expirauit. *Omniẽ causam vituperandi dominum quæsierunt principes sacerdotum, & operam dedere quomodo duos latrones præciperet Pilatus cum domino crucifigi; ex hoc etiam populus suadebatur, dominum reum esse supplicij: & minus ad illum attendebat populus, cum eum inter latrones reputari videbat. Securiores etiam reddebantur, vt si fortè aliqui ex discipulis nobiles domini occultis, vellent eripere eum de*

manu

manu eorum, opponeretur illis velle latrones eripere, & sic rei capitis fieret: Sed qui propter peccatores venerat, inter peccatores voluit mori, ut peccatores saluos faceret, & ut potentiam suam ostēderet, dando paradisum latroni illi quem saluū fecit, & pœnam æternam illi, qui damnatus est. Multi enim latrones & homicidæ saluandi erant iuxta crucem domini, per curricula temporum, quod iam nunc prætendebatur in his duobus latronibus, iuxta crucem domini crucifixis. Per sex tantummodo palmos, vna quæque latronum crux distabat à cruce domini, prout sæpe circumspeximus & de mensi sumus, cum Caluarium frequentaremus: Impleta est scriptura Esa. scilicet, quæ dicit: & cum iniquis reputatus est: Blasphematur dominus à populo illo, repetito testimonio. Uah qui destruis templum Dei, & in tribus diebus reædificas. Summi verò sacerdotes illudebant, spernentes miracula à domino facta, dicentes: Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Christus rex Israel descendat nunc de cruce, ut videamus & credamus. Surrexit à monumento quod est magis, in quo triduo iacuit mortuus, & non crediderunt: venit spiritus sanctus super apostolos, qui signis & prodigijs diuinitatem domini ostendebant, & non crediderunt: quomodo crederent si descenderet de cruce? gens nefanda, turpissima, omni fallacia & dolo plena, quæ non multos post annos suæ vesaniæ pœnas dedit, & dabit vsque in finem quousque conuertantur ad dominum, quem crucifigi fecerunt, & cui tot doloribus circumdato illuserunt. Latrones etiam conuitia iactabant in dominum, qui pro omnium peccatorum sceleribus cruci affixus, tenebatur charitatis clavis fortius quàm illis ferreis, quibus cruci affixus erat: Ecce trium generum gentes, blasphemant dominum: populus, principes, latrones. Utinam non tunc etiam præfiguraretur nostrorum omnium ingratitude principum, & peccatorum & populorum, qui et si non lingua, moribus separamur à domino. Ab illa hora qua dominus captus est in horto, vsque ad huius horæ tertiæ

Esa. 53.

finem permisit dominus in se omne genus illusionis, pœnæ & supplicij exerceri, secundum tamen prophetias. O ineffabilis pietatis dilectio? Seipsum omni vilipendio permisit improperari, ut impropéria quibus omni die summum bonum, Deum videlicet nostrum sceleribus multis improperamus, aboleret: & ut nos Deo reconciliaret, in seipsum impropéria permisit iactari. Facta verò hora sexta oblato pro nobis sacrificio satisfactus Deus, humanitatem Christi magnis volens miraculis illustrare, & innocentissimum agnum ostendere, filiumque suum charissimum omnibus credendum prædicare, à Sole incipit miracula operari: Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt super totam terram, usque in horam nonam. Mirabile magnum, in lunæ oppositione eclipsim solis fieri: non tamen sunt conuersi Iudæi, videntes illud, contra totius naturæ rationem fieri, & qui cæcitate suæ malitiæ percussi, palpabant in meridie, non attenderunt nec recordati sunt Dei, sed densioribus tenebris inuidiæ, odij, & malitiæ obæcaci, solis obscuritatem non considerabant. In epistola ad Apolophanen, beatus Dionysius Atheniensis philosophus Areopagita, beati demum apostoli Pauli discipulus & martyr, fatetur, tunc in Heliopoli, quæ est Ægypti ciuitas, cum eodem Apolophane commorasse, & hora sexta diei, quæ secundum supputationem nostram est meridies, vidisse se lunam reuerso ordine soli supponi, & magnam in omnibus illis partibus obscuritatem reddidisse, & per tres horas perdurasse: nempe naturalis eclipsis, quæ fit in coniunctione lunæ parum constat, cum luna suum motum transeundo percurrat, similiter & sol suum: Interrogasse refert beatus Dionysius Apolophanen, quid sibi de tam insolita eclipsi videretur, cum omnium mathematicorum regulis esset contrarium? qui respondit: ista ò bone Dionysi, diuinarum retributiones sunt rerum: Perinde ac si diceret, flagella sunt alicuius magni in Deum commissi criminis: & quod maius esse potest, quam filium Dei & verum Messiam crucifigere?

Sunt

Sunt etiam qui dicunt, tenebras illas occupasse totam terram hanc nostram superiorem, *Asyæ, Africae, & Europæ*: & ideo *Euangelistam* dixisse, super totam terram. Hoc verò luna, cum minor sit sole, facere minimè poterat, nisi diuino iussu: sole retrahente lumen suum, quod super *Matth.* exposuimus. Eligat lector harum tenebrarum modum, vel secundum *Dionysium*, vel secundum aliquorum expositorum sententiam, fuisse factum: dummodo semper cum *Euangelista* fateatur, à sexta hora vsque in horam nonam, tenebras totam terram occupasse: & utroque modo miraculum semper immobile permanet. Et hora nona exclamauit Iesus, voce magna, dicens: *Heloy, heloy, lantzabathani*: quod est interpretatum: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Tria verba domini præcesserant, istud quartum à beato *Marco* eligitur, cum vellet nobis significare corporis domini dolores & animæ eius, secundum inferiorè portionem qua viator erat angustiam: Prophetatum fuit hoc verbum, *psalmo vigesimo primo*, dicente *Dauid* in *Messia* persona: *Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti: longè à salute mea verba delictorum meorum. Bis dicit Deum suum: suum per unionem hipostaticam, qua Deus est homo, & homo est Deus: suum per unionem beatificam, qua anima Christi à sua benedictissimæ conceptionis initio, secundum superiorem portionem Deum vidit: quemadmodum in eodem psalmo dicit: In te proiectus sum ex utero, de ventre matris meæ, tu es protector meus. Quare igitur sic me, secundum carnem & animam inferiorem portionem dereliquisti? in manibus scilicet contrariorum, & sic crudeliter pati permisisti? Totius humilitatis verbum fuit & obedientia: quemadmodum dixerat *Marta*: *Domine non est tibi cura, quod soror mea reliquit me sola ministrare: Non enim volebat reprehendere dominum, nec querelam & verbum asperum loqui, sed piam proponebat querelam. Similiter si martyr aliquis, tormentorum crutiatus**

sum

summopere defatigatus, diceret: ô domine, quare me voluisti
 pati sic: idem est ac si diceret, poteram minoribus supplicijs te
 confiteri, mortem finire, veruntamen quia sic voluisti fieri, sis in
 æternum benedictus. Milites verò cum essent Romani vo-
 cem hely audientes, quæ hæbraica est, existimauerunt domi-
 num Eliam inuocare: In hoc temporis spacio dominus, secundum
 Ioan. sanguine exhaustus, siti ardens ingenti, sitio dixit. Tunc
 vnus militum, spongiam aceto plenam ori domini apposuit: cum
 accepisset dominus acetum, dixit: consummatum est: & tunc
 peracta est hora nona: & emissa voce magna, hæc est secundum
 Luc. Pater in manus tuas cõmendo spiritum meum: expirauit. Et
 iste fuit summus & vltimus dolor, quem dominus passus est: sum-
 mus quoniam sensit dolorem verum, separationis animæ à cor-
 pore, quam ipse sponte pro nobis summo & æterno patri obtu-
 lit. Cæteris autem hominibus (dicunt medici & philosophi)
 quando moriuntur prius esse illis non esse sensus, quàm non esse
 animæ: hoc est taliter prius, per aliquam moram maiorem vel
 minorem, secundum diuersitatem infirmitatum alienari: quòd
 non perfectè percipiunt illū vltimum, separationis animæ à cor-
 pore dolorem: quoniam per organa sensuum, anima in corpore
 exercet actus suos sensibus hæbetatis, & iam nihil sentientibus
 non fit sensatio: quod experientia in morientibus omni hora ma-
 nifestat, qui et si antè exhalationem animæ aliquos patian-
 tur motus, & hinc inde in lecto volutentur, adueniente puncto
 exitus animæ, omnibus orbati sensibus emittunt spiritum.
 Dominus autem ideo voce magna clamans, sentiens supre-
 mum omnium dolorem, expirauit: tunc sacrificium consumma-
 tum est, tunc mortem nostram moriendo destruxit, tunc deu-
 ctus est diabolus, qui mortem domini demolitus est, tam in cor-
 de Judæ proditoris, quàm in mentibus Judæorum, tunc re-
 conciliati sumus Deo, per mortem filij eius: tunc in virtute
 eius facta est pax inter nos & Deum, tunc reconciliatio nostra
 perfecta

perfecta est, tunc ianua regni caelorum aperta. Quid enim aliud pro isto dolore maximo compatientes, reddere possumus domino? arbitror illud esse: nihil unquam agere quo à nobis irritetur Deus, deinde virili animo pro eius amore omnem tribulationem, & inimicorum persecutionem libentissimè tolerare, & mortem pro illo oppetere semper optare. Nihil enim melius reddere domino possumus, quàm dum illi morienti compatimur, vitam nostram & animam vsque ad vltimum flatum, secundùm illum & in illo, & pro illo dare: & interim fratribus nostris compati, & illos iuuare quoad possimus: dicente domino: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Cui cum patre & spiritu sancto, est vita, gloria & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS VI.

In cap. XV. beati Marci.

Et velum templi scissum est in duo, à summo vsque deorsum. Videns autem Centurio qui ex aduerso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Verè hic homo filius Dei erat. Erant autem & mulieres de longè aspicientes: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi minoris, & Ioseph mater, & Salome, & cum esset in Galilæa sequebantur eum, & ministrabant ei, & aliæ multæ quæ simul cum eo ascenderant Hierosolymam. Tantummodo beatus Marcus, huius signi in morte domini mentionem facit, scilicet de veli Sanctasancorum à summo vsque deorsum scissione, cum alia mirabilia contigissent, quæ beatus enumerat Matth. Nihilominus tamen hoc dumtaxat beatus Marcus scripsit, tanquam nimis mirabile, eo quòd in Sanctasancorum sit datum: quod quantum sit, beatus

apostolus

Heb. 9.

apostolus Paulus in epistola ad hebraeos satis ostendit, cum dignitatem illius tabernaculi describit, dicens: Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra & mensa, & propositio panum, quæ dicitur sancta. Post velamentum autem secundum, tabernaculum quod dicitur Sancta sanctorum: aureum habens thuribulum, & arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulæ testamenti: superq; eam erant cherubin gloriæ, obumbrantia propitiatorium. de quibus non est modo dicendum per singula. His verò ita compositis, in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consumantes: in secundo autem, semel in anno, solus pontifex: non sine sanguine, quem offerret pro sua & populi ignorantia: Hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum. Ideo namque mortis domini ingens testimonium datum est, dum velum templi scissum est, & propalata est via sanctorum, cum iam omnis populus posset prospicere ea, quæ solus semel in anno summus pontifex, sanguine prius oblato, poterat conspiciere. Propterea beatus Marcus, de signo nusquam factò, scilicet de veli Sancta sanctorum scissione, mentionem fecit, tanquam de certissimo signo, quo manifestabatur domini diuinitas, & aditus regni cælorum, & legalium cessationem tunc futuram. Mirabilis omnino fuit illa veli Sancta sanctorum scissio in duo, à summo usque deorsum, & mirabilis mirum in modum Iudæorum obstinatio, qui tanto viso in templo obstupendo miraculo, dominum non crediderunt verum Messiam, & redemptorem. Quis enim, vel qua ex causa in illa hora, qua dominus spiritum patri obtulit, potuit velum tam sacrum inuisibiliter contingere, & in duo partiri: & omni populo ostendere, quod semel in anno soli summo pontifici aspicere erat permissum, nisi ipse Deus ibi inhabitans, ad ostendendum iam esse viam sanctorum propalatam, & iam

licere

licere omnibus, habere ad vitam æternam aditum per Christi mortem. Alia signa, domino moriente facta, quæ beatus Matth. enumerat missa facimus, quoniam in tractatibus super eiusdem vigesimum septimum caput, de his disseruimus: Vnum tantum modo, quod postea proprijs oculis conspeximus, & manibus palpauimus referemus: quod quidem vsque in hodiernum diem, stabile permanet. Sic enim uerò beatus Matth. ait, domino moriente: Et ecce uelum templi scissum est in duas partes, à summo usq; deorsum: & terra mota est, & petra scissa sunt: & monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, uenerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Ecce igitur quemadmodum in morte domini, quinque sunt data eiusdem diuinitatis & innocentie signa: terra tremit, uelum templi scinditur, aperiuntur monumenta defunctorum, sol primò obscuratur, petra scissa sunt: omnia illa prima quatuor, transferunt suis peractis officijs: Sol iterum lucet, terra quiescit, uelum templi non apparet, quoniam nec templum usquam est: corpora sanctorum semel ostensa, amplius non sunt uisa: petra uerò quæ scissa est, hæc usque hodie permanet, testimonium reddens christianis, ludæis, paganis & omni creaturæ, quæ sub cælo est. Sciendum igitur est lapidem illum, in quo crux domini fixa fuit, unâ cum sacratissimo corpore eius, magnum esse & in superficie planum: in illo nempe non solum dominus, sed & latrones crucifixi, positi cauato lapide fuere. Lapis iste radicem habet inferius, terræ immobili inhaerentem, habetque altitudinis cubitos viginti: hic lapis scissus est à sinistra parte domini, inter eius læuam & iniqui latronis crucem. Quando igitur scissus est domino moriente, facta est in summitate eius scissura, palmorum sex longitudine, & duorum palmorum latitudine: fecit enim labra quædam aperta, per totam illam scissuræ longitudinem palmorum duorum: Hoc miraculū usque hodie permanet, & ab

omnibus euntibus in Caluarium montem, manifestissime conspicitur. Magnum signum hoc quidem, sed adhuc mirabiliora restant dicenda: hæc autem scissura, non solummodo facta est in summitate huius magni lapidis, sed recta via peruenit vsque ad radicem ipsius lapidis, qui terræ inhæret inferius, & habet altitudinis (prout diximus) cubitos viginti. Adhuc autem restat mirabilius aliquid dicendum: hæc scissura in inferiore parte lapidis aperta est, quantum potest homo medium caput intrmittere, quod & ego feci, & manu accensam candelam ceream tenens, totum intus lapidem prospexi, qui per multas partes vndiquaque scissus erat. Itaque non solummodo scissus est superius, sed per medium vsque ad inferiorem partem: & non tantummodo vsque ad inferiorem partem, sed ex utroque latere multis est in locis scissus: quod est mirabile, & vsque in hodiernum permanens diem. Videns autem Centurio quia sic clamans expirasset, ait: Verè hic homo, filius Dei erat: insolitum quippe est, cum quis animam exhalat clamare, quinimo & tunc omninò voce destituitur: ideo visum est centurioni, dominum filium Dei esse: nec tamen crediderunt Iudæi: omni repugnauerunt signo, omnibus sunt facti surdi & cæci signis innumerabilibus vitæ & mortis domini. Impleta est Esa. prophetia, dicentis: Excaca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne forte videant oculis suis, & auribus suis audiant, & corde suo intelligant, & conuertantur & sanem eos. Mulieres autem de longè aspiciebant, beata domini discipula, quæ finita passione eius ascenderunt in montem: superius nempe ad radicem montis ostenditur locus, vbi fuere in principio crucifixionis domini: non potuerunt præ multitudine populi superius ascendere, quod postea fecerunt: Non dubium est eas amarè fleuisse, & singultibus magnis planxissè dominum, quem tantopere diligebant. Nos igitur, qui corde accedere propè crucem possumus, non desinamus mortem eius sentire, & peccata pro quibus passus est

Esa. ca. 6.

est omnino vitare, semperque illi gratias, pro tantis in nos in morte sua collatis beneficijs incessanter reddere. Qui viuit & regnat, cum Deo patre & spiritu sancto. Amen.

TRACTATUS VII.
In cap. XV. beati Marci.

T cum iam sero esset factum (quia erat parasceue quod est ante sabbatum) venit Ioseph ab Arimathia nobilis decurio, qui & ipse erat expectans regnum Dei. Et audacter introiuit ad Pilatum, & petijt corpus Iesu. Pilatus autem mirabatur, si iam obiisset. Et accersito centurione, interrogauit eum, si iam mortuus esset. Et cum cognouisset a centurione, donauit corpus Ioseph. Ioseph autem mercatus sindonem, & deponens eum, inuoluit sindone, & posuit eum in monumento, quod erat excisum de petra, & aduoluit lapidem ad ostium monumenti. Maria autem Magdalene, & Maria Ioseph aspiciebant ubi poneretur. Ioseph ab Arimathia (qua ciuitas quaedam est, distans a Hierosolymis triginta miliaribus) vir nobilis, domini occultus discipulus, mortuo voluit repondere domino, ipso sic occulte disponente, qua a viuo susceperat salutis monita: Habitabat tunc Hierosolymis: & ibi extra ciuitatem in planicie montis Caluarij, versus occidentem habebat hortum, in quo construxerat sibi monumentum: hoc qui facit, se moriturum saepe cogitat. Hic audacter introiuit ad Pilatum, non reueritus summorum sacerdotum animositate, nec scribarum & seniorum vindictam: nec timuit ne illi opponeretur, in domum hominis gentilis in die introisse festo: Ipsi enim, teste Ioan. non introierunt in praetorium vt non contaminarentur, sed manducarent pascha: hoc est illis septem diebus, in lege praescriptos azimorum: iam enim agnum, in nocte feriae quintae proxima, qua erat quatuordecima luna, manducauerat. Petijt igitur corpus Iesu

Iesu sepeliendum: Pilatus autem mirabatur, si iam obiisset. Posuit dominus animam suam quando voluit, resurrecturus die tertia corpus suum, quia sic suo sapientissimo concilio disposuit: oblatus est quia ipse voluit. Superstites adhuc, quousque eis fracta sunt crura, pendebant latrones: ideo Pilatus mirabatur, quia non adhuc tantum transierat temporis spatium, quo aestimaretur mortuus dominus: Cognito à ceturione, qui aderat morti domini, eum iam mortuum esse, donauit corpus Ioseph. Mercatus est sindonem Ioseph, ut omnia noua corpori domini aptarentur, linteamen & sepulchrum. Omnia & nos debemus noua reddere domino, nouam animam, nouum cor, nouos sensus, nouam vitam, quem admodum nos beatus apostolus Paulus monet: *Renouamini, inquit, in spiritu mentis vestrae, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis.* Nouo homini Christo, noui reddendi sunt homines: ipse quippe nouus est homo, quoniam nullus similis illi inuentus est, quoniam Deus re vera est, agnus innocens est, nouum fecit opus, qui pro nostris peccatis mortuus est, ut uiuificaret nos & Deo patri redderet conciliatos, & illum nobis pacatum. Et deponens eum. Aderat Deipara mater, aderat dilectus discipulus Ioan. aderant & mulieres supra memoratae: venit cum Iosepho Nicodemus: instrumenta necessaria ad deponendum corpus domini secum afferrebant: quippe associati aliquibus paucis familiaribus. Non dubium est quin planctus magnus tunc ab omnibus esset factus, videntes domini corpus sic laceratum, & exhaustum sanguine. Apposita cruci scala, abstraxerunt clauos quibus dominus confixus fuerat, non sine lachrymis & singultibus: quem piam matrem dicunt Hierusalem, in gremio maestissimam suscepisse, ibique factum esse planctum magnum, sicut super vnigenitum: Ex his qui aderant viris & mulieribus, vnus manum vnam domini osculabatur, alter alteram, alter pedes; quos existimandum est, Mariam Magdalenam non semel osculatos fuisse, & nunc secundo

Philip. 4.

sit

I. Zachar.
31.

cundo abundantissimo lachrymarum imbre rigasse, quemadmodum primo in conuersione sua fecerat. Tunc corpus domini deductum est inferius (prout nunc cernitur) ad montis descensum in planicie & horti principio, qui vsque hodie dicitur locus v. d. clionis domini, cui nunc marmoris candidi tabula est superposita, longitudinis corporis domini: Locus est circumseptus cratere ferreo, sunt etiam ibi lampades copiosæ: hic dominicum corpus inuolutum est linteis, aromatibus & sindone antè & retrò cooperatum, & sic deductum est ad sepulchrum, quod propè est, cuius fabrica est huiuscemodi. Sunt enim uerò sacella duo: primi autem vna pars, est lapidibus & calce fabricata: altera pars huic coniuncta, quæ in simul faciunt sacellum: Primum est in viuo lapide cauatū, & quoniam paruum erat hoc sacellum primum, addidit Ioseph ab Arimathia, illam (quam diximus) partem lapidibus & calce fabricatam. Ostium huius sacelli primi est trium cubitorum altitudine, & vnus cubiti cum dimidio latitudine: hic fuit appositus lapis ille magnus ad ostium monumenti, de quo dicebāt, mulieres: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? erat quippe magnus valdè. Interius autem est sacellum alterum in viuo saxo excissum, vnus cubiti cum dimidio tantum habens ostiolum: ad cuius dexteram est sacrū domini sepulchrum, quod sibi Ioseph extruxerat in eodē saxo excissum, longitudine cubitorū quatuor, in quo domini sacratissimum corpus sepultum fuit. Ex ostio primi sacelli aspiciebat Maria Magdalene, & Salome, vbi poneretur intus corpus domini, si fortè in primo vel secundo sacello, vel ad quod latus interioris sacelli: iam præmeditantes quomodo transfacto sabbato venirent ad vnguendum corpus domini, de cuius gloriosissima resurrectione nihil cogitabant. Nos igitur animo & corde accedamus ad domini sepulchrum, & socij simus Iosephi & Nicodæmi, & vnà cum mestissima matre & cæteris mulieribus, eius mortem plangamus, & cum Hier. dicamus: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum? &

plorabo die ac nocte: In corde nostro deinde mundum sepulchrum domino præparemus, non terrena cogitantes sed supercœlestia, ibi cum illo viuo resurgente lætemur. Itaque nunc corde mortuū præmeditemur, & peccatis moriamur, & in mundo viuentes sepultos nos esse semper existimemus, nunc aliter, illum è sepulchro resurgentem præmeditantes spiritu ambulemus, & Christo semper viuamus. Cui cum Deo patre & spiritu sancto, est honor, gloria & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS PRIMVS.

In cap. XVI. beati Marci.

HT cum transisset sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum. Et valde mane vna sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto iam sole. Et dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti. Et respiciētes viderunt reuolutum lapidem. Erat quippe magnus valde. Et introēntes in monumentū, viderunt iuuenem sedentē in dextris, coopertū stola candida, & obstupuerunt: Qui dixit illis: Nolite expauescere, Iesum quæritis Nazarenum crucifixum: surrexit, nō est hic: ecce locus vbi posuerunt eum. Sed ite, dicite discipulis eius, & Petro, quia præcedet vos in Galilæam: ibi eum videbitis, sicut dixit vobis. *Iam redit & virgo, redeunt cœlestia regna: redit ab inferis Christus, redit à mœstitia mater, ad fidem iterum redeunt discipuli, redeunt & sanctæ mulieres, quæ nimio Christi amore feruētes, cum transisset sabbatum emerunt aromata, vt iterum quē resurrecturum non credebant, secundo vngerēt. Non enim benè vnctum ab hominibus corpus existimabant, quia non credebant diuinitatē vnquam à corpore Christi fuisse separatā, & ideo volebant illum vngere, ignorantes quod iam diu prophetatum erat:*

erat: Et non dabis sanctum tuum videre corruptionem, illum utiq; ^{Psal. 15.} sanctum, de quo angelus ad Deiparam virginē dixit: ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Et valde mane vna sabbatorum, veniunt ad monumentum, id est à domo exeuntes, veniunt ad monumentum, sed peruenerunt orto iam sole: fortè per viam lento gressu incesserant, recogitantes domini mortem, & quantū per viam illam sub crucis pondere laborē, & dolorem sustinuit. Cumq; à longè Caluariū conspicerent, ubi crucifixus & mortuus fuerat dominus, amaris singultibus & lachrymis viam perfecerunt: Recordatæ autem lapidis, qui fuerat ostio appositus monumenti, adinuicem dicebant: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumēti? Qui Deum verè quærūt, etiam illa quæ humanis laboribus videntur impossibilia obtinent, & ubi humanæ deficiunt vires, adest diuina potētia: Hæ sanctæ mulieres, dum doloris magnitudine amotionis lapidis non recordantur, & humanum obliuiscuntur secum ferre auxilium, diuino præueniuntur præsidio, respicientes enim viderunt reuolutum lapidem: erat quippe magnus valde. Oremus dominum ut dignetur angelum suum mittere, qui lapidem ab ostio cordis nostri amoueat, quo possimus intra eius sepulchrū, non iam corpus mortuum sed verè resuscitatum agnoscere, quærere, diligere, & odore bonorum operum obsequium illi semper impendere. sublato impedimento, quod timebāt. Introēntes in monumentum, hoc est, in primum sacellum monumenti, viderūt iuuenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, & obstupuerunt: ibi est intus in hoc primo sacello, sacri sepulchri domini lapis, in quo sedebat angelus in dextra parte: lapis iste est eminens à terra palmis duobus, è regione ostioli quo est aditus ad sacellum secundum, in quo à dextris est sanctissimum domini sepulchrum ad angeli visionem. Primò autem sedit angelus (secundum Matth.) super ^{Mat. 28.} lapidem quem ab ostio monumenti euoluerat: obstupescit fragilis humana natura. Cum enim angeli sint superiores natura hominibus

bus, anima nostra à suæ naturæ submissione, cum angelum videt
 turbatur: cæterum suos diligunt angeli consortes, maximè autem
 discipulos domini: ideo continuo angelus illas alloquitur & con-
 solatur, dicens: Nolite expauescere: ac si diceret, eiusdem domini
 serui sumus. Iesum quæritis Nazarenum crucifixum, surrexit,
 non est hic: ecce locus vbi posuerunt eum. Hæc vltima verba
 præferunt, angelum manu ostendisse in interiori sacello domini
 sepulchrum, in quo positus fuerat. Omnem igitur ambiguitatem
 dominicæ resurrectionis, à mentibus illarum angelus remouere
 voluit, cum nomen domini refert, & qua fuerat morte affectus:
 subiungit Iesum Nazarenum crucifixum: & illis quid quærant
 se scire præostendit, dicens: quæritis, scio enim, inquit beatus Mat.
 hoc dixit angelus, vt dominicam facilius crederent resurrectio-
 nem. Cum enim illis quod quærent annunciat, æquum esset cre-
 dere quod illis dicitur, illud esse: Sed ite, ac si dicat, nolite moram
 trahere, sed ite, & dicite discipulis eius, & Petro quia præcedet
 vos in Galilæam, ibi eum videbitis, sicut dixit vobis: Postquã
 omnes discipulos dixit, Petrum solum repetit, tanquam totius ec-
 clesie vniuersalem pastorem, & ne fortè Petrus negationis suæ
 recordatus non auderet quærere dominum, quem ter negauerat:
 ideo ne pusillanimus redderetur, illum separatim ab omnibus re-
 petit angelus: vt possent ei mulieres asserere, non solum angelum
 dixisse, vt omnibus nunciarēt discipulis dominicam resurrectio-
 nem, sed etiam Petrum ipsum suo nomine appellasse. Non du-
 bium est, angelum quod sibi à domino fuerat imperatum dixisse:
 Vnde nec dubium est, Petri pœnitentiam domino placuisse, &
 illum iam sibi conciliatum mente habere: nec legimus in Euan-
 gelio, dominum Petrum post resurrectionem, de præcedenti trina
 negatione increpasse. Hæc est Dei nostri diuina natura, postquã
 semel parcat non impropert, dat omnibus affluenter & non im-
 properat, nisi tu peccata repetas: nam tunc dignus est peccator &
 reprehensione, insuper & punitione. Dicite ergo discipulis eius,

Iacob, 1,

G

& Petro, quia præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis, si-
 cut dixit vobis: Dixerat enim dominus: postquam autem resurre-
 xero, præcedam vos in Galilæam. Non est accipiendum in Galilæam provinciam, quæ distat ab Hierosolymis milliaribus qua-
 draginta: sed in montem qui vicinus est monti Oliueti: Cum enim Mat. 26.
 venit in vallem Josaphat, sunt tres præeminentes montes: mōs
 Oliueti in medio cæteris præeminens, mons Galilææ, & alter
 mons à dextris montis Oliueti, in cuius descensu Iudam prodito-
 rem dicunt fuisse suspensum. Mons Galilææ dicitur, eo quòd
 Galilæi non erant in precio apud Iudæos, quoniam in Hierusa-
 lem reges residebant vsque ad Salomonem: & primò dicebantur
 reges Iuda quàm Israël, quæ erat Galilæorum provincia. Fece-
 runt igitur Galilæi in monte illo, qui Hierusalem euntibus est à
 sinistris montis Oliueti, domum amplam ad permanendū, quando
 Hierosolymam negociorum causa venissent: hoc perduravit vsque
 ad mortem Salomonis, quando Geroboan leuatus est contra Ro-
 boan filium Salomonis, unde vsque in hodiernū diem, monti nos-
 men indictum permanet Galilæa. Ad hunc igitur montem, domi-
 nus prædixerat se præuenturum apostolos, cum resurrexisset à
 mortuis: & hoc est quòd angelus mulieribus insinuat: præcedet
 vos in Galilæam, ibi eum videbitis: non dixit ibi eum videbunt,
 scilicet apostoli & Petrus, sed ibi eum videbitis: perinde ac si di-
 ceret discipuli & vos, quæ eum mortuum quæritis in monumēto.
 Eamus igitur in Galilæam, quæ interpretatur transmigratio fa-
 cta: Transmigrat proculdubio ille, qui mores malos in bonos con-
 uertit: faciamus transmigrationem à peccatorum morte in vitam,
 tunc gloriosum & festiuum à mortuis resurgentem videre pote-
 rimus dominum Iesum: Cui cum patre & spiritui sancto, est ho-
 nor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

T iij

Tra

 illæ exeuntes, fugerunt de monumento: inuaserat enim eas tremor & pavor, & nemini quicquam dixerunt: timebant enim. Surgens autem Iesus manè prima sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalænæ, de qua eiecerat septem dæmonia. Illa vadens nunciauit his, qui cum eo fuerant, lugentibus & flentibus. Et illi audientes quia viueret, & visus esset ab ea, non crediderunt. Post hæc autem duobus ex his ambulatibus ostensus est in alia effigie, euntibus in villam: & illi euntes nunciauerunt cæteris: nec illis crediderunt. *Cùm dominus gloriosus, in ipso sacro suæ resurrectionis die, aliquibus discipulis & mulieribus apparuit, vnus Euangelistarum vnã ponit, alter alteram apparitionem: propterea vigilem hæc apparitiones requirunt lectorem. Cæterum, cùm tractatu tertio in vigesimum octauum cap. beati Mat. de his omnibus domini apparitionibus disseruimus, ibi ostendimus quemadmodum vnaquæque apparitio suo est reddenda loco, vt pariter & percipiantur, & sanctorum Euangelistarum infallibilis veritas elucescat. Nunc ab huiusmodi labore vacandum censuimus: tantummodo quomodo accipiendum sit vnum verbum beati Matth. cum eo quod beatus Marcus in præsentia dicit, disseremus. Exeuntes igitur sanctæ mulieres, de monumento, fugerunt: inuaserat enim eas tremor & pavor. Natura fragilis à superiori natura angelica, fulgenti in veste candida superata, fugere remedium est suspicata: & nemini quicquam dixerunt: timebant enim. Beatus Matth. ait: Et exierunt citò de monumento, nunciare discipulis hæc: Lucas verò ait: Et regressæ à monumento, nunciauerunt hæc omnia illis undecim, & cæteris omnibus. Marcus verò ait: & nemini quicquam dixerunt: timebant enim. Hæc igitur sic accipienda sunt: illæ tremore & pauore exterritæ nemini dixerunt, timebant enim. In eo quod dicit Euangelista, timebant enim, rationē reddit quare nemini quicquã*

dixerunt

dixerunt, quoniam scilicet erant timore & pauore exterritæ: forte in via, cum aliqui ex discipulis domini illis obuiam occurrissent, nihil eis dixerunt. vel quod verisimilius est, primò propriam petierunt domum: habebant autem in Hierusalem domum quandam, in qua habitabant eo tempore, quo dominus Hierosolymis prædicabat, cuius vsque hodie permanent non parua vestigia, quæ dicitur domus Mariarum. Huc se contulisse, prout diximus, verisimilius est: tum ad resumendum halitum & spiritum, quoniam de monumento exierant trementes & pavidæ: tum etiam ad inter se consulendum, quomodo hoc discipulis nunciarent, qui dispersi erant, & ad cognoscendum locum, ad quem se Petrus & Ioan. cæterique contulissent. Et hoc est quod ait beatus Marcus: nemini quicquam dixerunt, sic pauore & tremore perterritæ: Cæterum resumptis viribus, & cognito loco ubi erant apostoli, quod beatus Matth. & Luc. dicunt, nunciauerunt: nunciauerunt quippe illis undecim, & cæteris omnibus discipulis hæc. Tunc quod beatus Ioan. dicit, hic primo loco ponendum est: Petrus & Ioan. currebant duo simul, & venerunt in monumentum, quos secutæ sunt tres iterum ad monumentum Maria. Tunc secundum Lucam accipiendum est, cum à Petro & Ioanne qui nihil præter sepulchrum corpore vacuum & linteamina viderunt, mulieres quæsierunt an dominum vidissent? respondentibus autem illis, nec dominum nec angelum reperisse, introierunt iterum in monumentum, & tunc viderunt duos angelos, vnum ad caput & vnum ad pedes, ubi positum fuerat domini corpus: quæ iterum vultu dimisso exterrefactæ recesserunt: & Maria Magdalena permansit sola, alijs duabus abeuntibus, & cæpit flere, secundum Ioan. Maria autem, inquit, stabat ad monumentum foris plorans: Et iterum sola introiuit in primum sacellum, cui duo angeli qui intus erant dixerunt: mulier quid ploras? illa verò respondit: tulerunt dominum meum, & nescio ubi posuerunt eum. Hæc cum dixisset conuersa est retrorsum, exiens scilicet à

in onumento, & vidit dominum à longè, quantum vir fortis potest iacere saxum vnum grande, quod vnica possit manu complecti, quemadmodum mos est viatoribus recreationis causa. Accessit illa ad dominum, quem existimauit hortulanum esse, distantia cubitorum quinque (prout vidimus) quam dominus præuenit, dicens: mulier quid ploras? quem quæris? cui illa, domine si tu sustulisti eum, dic mihi vbi posuisti, & ego eum tollam. Deuotioni eius & amori respondit dominus, dicens: Maria: at illa se in terram prostravit, volens tenere pedes eius: quam prohibuit dominus, dicens: noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum, sed vade dic fratribus meis: ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum. Cùm illa properaret ad hoc annunciandum discipulis, ad huc in via reperit alias mulieres, quæ cum ipsa ad monumentum venerant, quæ iam domui (quam diximus Mariarum) appropinquabant: ibi dominus omnibus illis apparuit, dicens: auete, at illæ tenuerunt pedes eius. Iamque se dominus permisit tangi à fidelibus, quoniam Maria iam illum tunc crediderat resuscitatum, & aliæ Mariæ illi dicenti, se illum vidisse crediderunt. De illa igitur apparitione in horto, quando dominus dixit Mariæ: noli me tangere, refert Euangelista Marcus, dicens: Surgens autem Iesus mane prima labbati, apparuit primo Mariæ Magdalene de qua eiecerat septem dæmonia. Illa vadens nunciauit his, qui cum eo fuerant lugentibus, & flentibus. Illi verò non crediderunt: postea autem visus est in alia effigie euntibus in vilam, hæc est Emaus, quæ distat à Hierusalem septem milliariis: nec illis crediderunt. Cùm autem isti duo discipuli Cleophas & Emaonus redirent à castello Emaus, inuenerunt congregatos (secundum Luc.) vndecim discipulos: & domum his duobus intrantibus, ceteri illis nunciauerunt dominum verè surrexisse, & apparuisse Petro. Illi verò narrauerunt quomodo illum haberunt comitem in via, & quemadmodum cognouerunt eum in fra-

Etione panis : nec istis crediderunt, inquit nunc Marcus, quoniam aliqui illorum fuerunt nimis tardi & duri, ad credendum domini resurrectionem, hoc Deo pro nobis disponente, ut dubitaretur ab illis, ne dubitaretur à nobis, & arctius fides resurrectionis illis inesset, dum tantis illam sunt experimentis intuiti. Nos igitur qui tot testimonijs roboratam fidem habemus, salubre erit vitam nostram, non iam tanquam carne viuentes disponere, sed tanquam omni die hanc resurrectionis vitam præstolantes gloriosam, nostras actiones dirigere. Sic proculdubio beatus Paulus suos Collosenses hortatur, dicens: Igitur si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram: mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo, cum autem Christus apparuerit gloria vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria: Cui cum patre & spiritu sancto, est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS III.

In cap. XVI. beati

Marci.

Nouissimè autem recumbentibus illis undecim apparuit, & exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis, quia his qui viderant eum resurrexisse à mortuis, non crediderunt. Et dixit eis: euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur: Signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent. Et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super

agros

ægros manus imponent, & bene habebunt. Et dominus
 quidem Iesus, postquam loquutus est eis, assumptus est in cœ-
 lum, & sedet à dextris Dei. Illi autem profecti, prædicauerunt
 vbique, domino cooperante, & sermonem confirmante, se-
 quentibus signis. *Silentio, alijs plurimis apparitionibus domini,*
(de quibus mentionem fecerunt alij Euangelistæ, & Luc. in
actibus apostolorum) prætermisissis, beatus Marcus ad vltimam
accedit, vt inde consequenter gloriosam domini ascensionem
ostendat: hanc autem vltimam fuisse domini apparitionem, hæc
 Actua. 1. *ipsa verba demonstrant, cum dicitur: Nouissime autem. Quod*
autem ait, recumbentibus, illud est quod in actibus legimus apo-
stolorum: Et conuescens præcepit eis, ab Hierosolymis ne disce-
derent: quod perspicuum est in die dominicæ ascensionis contigisse.
Voluit autem dominus vitam futuræ resurrectionis mul-
tis argumentis ostendere, & suam de sepulchro gloriosam re-
surrectionem per dies quadraginta palam facere, ne vnquam de
illa fidelibus aliqua posset suboriri dubitatio: & quoniam qua-
draginta horis iacuit mortuus in sepulchro, rectè quadraginta
diebus se viuum discipulis ostendit. Iustè igitur increpat res-
cessurus apostolos, qui non crediderunt his, qui viderant eum:
resurrexisse à mortuis: viderat quippe eum Maria Mag-
dalena, viderat Petrus apostolus, viderant duo discipuli Cleo-
phas & Amaonus, viderant & mulieres cum illas salutauit,
dicens: auete: & illæ tenuerunt pedes eius. Cæterum hanc infi-
nem seruauit increpationem, ne hoc illum latuisse arbitraren-
tur, quinimò scirent illum omnia nosse, quæ apud illos ageban-
tur, quo firmitus eius crederent gloriosam resurrectionem: Quin
etiam & non scandalizarentur nec pusillanimi fierent, cum illi
quibus prædicaturi erant, verbis eorum non facile præstarent
assensum: cum ipsi quibus fuerat concessa per tantum temporis
cursum domini familiaritas, duri & tardi ad eius vitã post mortẽ
credendam fuissent. Verorum etiam amicorum est, amicis vera
dicere,

dicere, nec adulari permittit vera charitas: Corripiet me iustus in
 misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non im- ^{Psal. 140.}
 pinguet caput meum. Increpata eorum duritia, ad quod vocati
 fuerunt officium mandantur. Et dixit eis: Euntes in mundum
 vniuersum, prædicate Euangeliū omni creaturæ, dixerat enim
 quando primò illos misit ad prædicandum in Iudæam: In viam
 gentium ne abieritis, & in ciuitatem Samaritanorū ne introie- ^{Mat. 10.}
 ritis, sed ite potius ad oues quæ perierūt domus Israël. Nunc au-
 tem vt scirent tempus esse vocationis gentium, nec aduentum
 domini limitibus Israël coarctarent, in vniuerso orbe, illis præ-
 cipit Euangelium nunciare: lumen enim ad reuelationem gen-
 tium (dixerat Simeon) Et Dauid: Laudate dominum omnes
 gentes, laudate eum omnes populi. Et alibi: Populus quem non
 cognoui, seruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi. & postula-
 à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam: & Esa. Cū ple- ^{Esa. 11.}
 nitudo gentium intrauerit, tunc Israël saluus erit. Qui credi-
 derit, & baptizatus fuerit, saluus erit: Semper quoties audis ^{1. Cor. 13.}
 fidem, intellige: formatam charitate, viuam, non mortuam sine
 operibus. qui verò non crediderit, condemnabitur: Sicut ali- ^{Ioan. 3.}
 bi dixit: qui non credit iam iudicatus est, quia non credit in
 nomine vnigeniti filij Dei. Paruulis autem baptizatis infun-
 ditur fides, spes, charitas: fidem etiam anadochi pro paruulis con- ^{Rom. 3.}
 fitentur: & quoniam omnes in Adam peccauerunt, & egent glo- ^{1. Cor. 15.}
 ria Dei, sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes
 viuificabuntur. In Christo igitur paruuli baptizati viuifican-
 tur. Signa autem eos qui crediderint hæc sequentur: in nomi-
 ne meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes
 tollent. Et si quid mortiferum biberint, non eis nocebit: super
 ægros manus imponent, & bene habebunt. Quod visibilis-
 ter in primitiua ecclesia fiebat, nunc autem inuisibiliter adim-
 pletur: dæmonia nempe eijcimus, cū à peccatis desistimus:
 linguis loquimur nouis, cum in laudem creatoris lingua assueta
 male

male loqui conuertitur: serpentes tollimus, cum ab iniquis con-
 uersationibus, & ad peccatum inducentibus separamur: si quid
 mortiferum bibimus à malis nos suadentibus hominibus, non nos
 bis si non id facimus, nocet: super ægros manus imponimus, cū præ-
 dicationibus & exemplis, ægros fratres à vitiorū infirmitate re-
 uocamus. Et dominus quidem Iesus, postquam loquutus est eis
 assumptus est in cœlum, & sedet à dextris Dei: Ecce quomodo
 verbum in principio positum, nouissimè autem, indicat hanc domi-
 ni apparitionem, de qua hic agit beatus Marcus vltimam esse,
 quoniam dicit: postquam loquutus est eis, hæc scilicet intelligenda
 est, ad proximiora nempe verba refertur hoc quod ait, postquam
 loquutus est eis: Tunc dominus in montis Oliueti cacumine ascen-
 dens, associatus beatissimæ matri omnibusq; apostolis & discipu-
 lis, assumptus est in cœlum propria virtute: & sedet à dextris
 Dei, hoc est in potioribus gloriæ bonis residet, situ corporis in
 eminentiori loco empyrei cœli requiescēs: quod & David pro-
 phetauit, dicens: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis:
 Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum: Illi autē
 profecti prædicauerunt vbique, quod vbique accipiendum est,
 quoquo versus se contulerunt, nulla facta Iudæorum & gentium
 exceptione: respondet illud vbique, illo verbo quod dixerat domi-
 nus: prædicate Euangelium omni creaturæ, domino cooperante
 interius videlicet, & sermonem confirmate exterius, sequentis
 bus signis. Itaque apostolorū voce domini interiori persuasione
 & exterioribus signis fides orthodoxa aucta est: propterea aposto-
 lus Paulus Corinthijs dicit: Ego plantavi, Apollo rigauit, sed
 Deus incrementum dedit. Neque qui plantat, neque qui rigat
 est aliquid, sed qui incrementum dat Deus: Cui & patri, filioque
 & spiritu sancto vna est gloria, honor, potestas & imperium, in
 æternum. Amen.

TRACTATUS III.

In cap. XVI. beati Marci.

In hac gloriosa domini ascensione memorandum est, quemadmodum ab illo monte à cuius radice passio domini incepit, ab eius culmine gloriosa eius in cœlum prouectio principium sumpsit, quo fortiores reddimur ad humilitatis virtutem sectandam, cum cernimus vitæ auctorem ab illo loco ascensionem incipere gloriosam, à quo incepit pati passionem ignominiosam: vna nocte & die sequenti vsque ad horam nonam perduravit passio: in æternum eius gloria ad patris dexteram permanebit. Ne nos igitur terreat seculi ignominiam pati, cum certi simus si in dilectione domini permanserimus, in perpetuū glorificandos esse. Est igitur in cacumine montis Oliueti, sacellum octo angulis fabricatum, à quo loco dominus in cœlum ascendit: illud est vndiquaq; muro vallatum, foribus & seris clausum: Lapis est quidā in pavimento, in quo impressa mansit pedis domini planta, quando recedere & à terra subleuari cœpit, quæ adorata & osculata multis iteratis vicibus fuit à nobis. Plāta est dextri pedis: sinistri verò simile erat in alio vicino lapide vestigium, hunc turci in sua posuerunt moschæa in domini monumento, quem sacratissimum prophetam, & in cœlum euectum fatētur. Longitudinem huius dextri pedis domini vestigij, dimensus non sum: minimè tamen satiabar aspicere plantæ effigiem, quoniam nullam vnquam tali proportione, & digitorum compositione memini me vidisse: longum tamen vestigium est & delicatum: præsefert corpus domini non obesum, sed tenue esse, quod certè tot laboribus, vigilijs & ieiunijs pro nobis erat extenuatum. Nos igitur vt cum illo regnemus extenuemur corpore, spiritu verò crescamus: attendentes etiam & imitantes ea, quæ dominus cum vellet ascendere fecit, quantum fragilitati nostræ fuerit desuper datum. Dominus igitur volens ascendere, non credentes disci-

discipulos increpat, cum illis māducat, tertio illis benedicit. Nos itaque sic disponamus ascēiones nostras, quemadmodum & Dauid dicit: *Psal. 83* Beatus vir cuius est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit in hac valle lachrymarum, in loco quem posuit. Prima denique ascensio nostra est, cum Dei adiutorio à peccatis cessare, & vitā nostram culpata acriter increpare: Qui in se profecto peccata animaduertit non facile labitur, qui verò præterita peccata pronihilo habet, facile in peiora ruit: nihil enim uerò parū est, quod mortale est. Si enim homines lætalia vulnera fugiunt, & quoad possunt ne lætalter feriantur procurant, quanto magis debemus lætalia animæ vulnera fugere, cum illa mortem minentur temporalem, ista verò æternam. Quod si nulla pro lætalibus his animæ vulneribus pæna nobis infligenda esset, nunquid ne summā Dei maiestatem offenderemus, summopere à nobis vitanda essent? certè nullus est, qui intelligat hoc summopere reuerendum uerbum, Deus, qui illum offensum velit habere: Horrendum quippe, ait beatus apostolus Paulus *Heb. 10* est incidere in manus Dei uentis. Quod si quis, illius in nos amorem & beneficia collata consideret, ubi quæso pudor, ubi facies? ubi inuolabilis iura naturæ? bruta nobis propensa naturali quodam instinctu ac ratione diligimus: eodemque seruum fidelem prosequimur amore: quāto magis diuinam debemus diligere naturam, quæ nobis & præstitit filium, & pro nobis tradidit occidendum. Prima igitur ascensio sit nostri increpatio, & præteritorum delictorū correptio, Deoque summam impendere dilectionem, ut merito cum apostolo Paulo *Rom. 8* clamemus: Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? sicut scriptum est: quia propter te mortificamur tota die, aestimati sumus sicut oves occisionis: sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus, neque uirtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque

neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Secundus ascensus est, quemadmodum dominus ascensus cum discipulis manducauit: Quæ enim à corpore glorioso eduntur, resoluuntur in vapores: ita nos, postquam in Dei dilectione perstiterimus, ablutis primò peccatorum sordibus, omnia quæ in mundo sunt in vapores resoluamus, scientes omnia esse caduca, & vaporibus similia, qui cum manè eleuantur, etiam ipsum obnubilant solem: paucis autem interiectis horis euanescent, neque illorū quisquā potest inuenire vestigium. Hoc & Iacobus ^{Iacob. 4.} apostolus in sua nos epistola monuit, dicens: quæ est vita vestra? vapor est ad modicum parens. Tertius ascensus est, quemadmodum & dominus suis benedixit recedens, sic & nos semper Deo benedicamus, illi omnia quæ acturi sumus primò offerentes quàm nobis: hoc est, in omni actione nostra prius consideremus, quomodo illud secundum Dei voluntatem sit faciendum, quàm quemadmodum nobis illud possit proficere. Nec etiā obliuioni tradendum est, tres descendentiū esse status, quemadmodum tres diximus esse ascendentium: Primus igitur descendentiū in infernum gradus peccantium est: secundus perseverantium, hoc maius malū. tertius consuetudinem habentium, hoc pessimum. Qui enim peccato aliquo assuetus est ita facile peccat, ut non possit velocius avis volare: nec id sentit cum facit, ut facile est videre in illis, qui prauam illam & detestabilem iurandi consuetudinem habent: omni enim verbo, nihil præmeditantes iuramentum addunt, tanquam si vnā & alteram oculorum palpebram moueant. Necesse igitur est quisquis non vult descendere caueat peccatum, caueat maximè perseverantiā, caueat magis noperere consuetudinem: alioquin descendet recto tramite in infernum. Qui verò cum domino ascendere cupit, pœnitentiam præteritorum faciens peccatorum, vaporem inanem omnia huius vitæ reputans, in omnibus Deo placere primò quàm sibi procuret. Cui cum patre & spiritu sancto, est honor, gloria, & imperiū in æternum. Amen.

TRACTATUS V.

In cap. XVI. beati Marci.

 Noniam verò dominus (apostolis in vniuersum mundum missis) salutem in fide & baptismo constituit, dicens: Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit: non erit ab re si aliqua de fide differamus: de fidei scilicet necessitate, sine qua impossibile est, hominem placere Deo: Ideo dominus cū apostolis dixisset, Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ: non dixit qui baptizatus fuerit & crediderit: sed qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Sic Eunuchus Reginae Candaciæ, cū à Philippo de fide domini nostri Iesu Christi instrueretur, dixit

Act. 8. Philippo: Ecce aqua, quis prohibet me baptizari? Ad quem Philippus: si credis ex toto corde, licet. Et respondens Eunuchus, ait: Credo filium Dei esse Iesum Christum. Et iussit stare currum, & descenderūt vterque in aquam, Philippus & Eunuchus, & baptizauit eum. Ecce igitur quemadmodum in adultis præexigitur fides vt baptizentur: Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, inquit beatus apostolus Paulus. Iam prædiximus superiore tertio tractatu, anadochos pro paruulis fidem in sacro baptismo confiteri, eosdemque paruulos fidem infusam, vnà cū spe & charitate suscipere in baptismo, & in Christo viuificari. Sicut absque proprio consensu in Adam peccauerunt, teste apostolo Paulo: omnes in Adam peccauerunt, & egent gloria Dei: & sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Si igitur paruulus in Adam moritur, quid mirantur hæretici, quòd in Christo per baptismi sacramentum paruuli viuificentur? Nulla denique est ambiguitas, nec de hoc vnquam hæsitauerunt beati apostoli: quinimo teste Dionysio cap. vlt. ecclesiasticæ hierarchiæ, fieri probauerūt & statuerunt, cuius verba recensebo, omisso de hoc beati Augustini diuino processu, in libro quem de baptismo paruulorum edidit, & alijs in locis.

locis. Ait beatus Dionysius, cum iam illo tempore non deessent heretici huius rei subsannatores: Quod autem pueros non dum diuina intelligere valentes, sacrae participes fieri diuinae generationis, & sacratissimorum diuinae communicationis symbolorum. Videtur quidem (ut ais) immundis blasphemio risu dignum, si audire non valentes edocent summi sacerdotes diuina, & non intelligentibus imagines tradiderunt sacras traditiones. Et quod adhuc risibilius est, quomodo pro eis alij abrenunciationes dicunt & sacras confessiones? Oportet tuam hierarchicam intelligentiam non angustari in errantibus, sed & timens simul & eorum luciducatus gratia diligens, defendere aduersus pro eis prolatas insidias, proponentem & hoc iuxta legem diuinam, quia non in nostra scientia omnia diuina circumscribuntur. Verumtamen & de hoc ea dicimus quae quidem Deiformes nostri sancti praefectores ab antiqua eruditi traditione in nos adducebant. Aiunt enim quod quidem est verum, quia secundum legem diuinam ducti infantes ad habitum sanctum venire omni purgandi errore & immunda vita. Multum hoc diuinis nostris ducibus in animum veniens probauerunt recipi infantes, secundum hunc sacrum modum. Sacrum modum dixerunt apostoli fidei confessionem & abrenunciationem fieri per anadochos, & sic infantes baptizandos, & veste indui candida secundum morem: Nec unquam fuit vir sensatus qui audiens verbum domini ad Nicodemum, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest introire in regnum Dei, aliter sentiret. Haec igitur missa facientes, ad fidei necessitatem accedamus: Hanc habuerunt angeli in caelo priusquam beatificarentur, habuit Adam fidem & Eva in paradiso deliciarum: habuerunt viri probi. Est enim magnopere necessarium homini cognoscere a quo sit, sub quo sit, quo tendat, & quis illi ea quae habet largitus sit. Si enim hominem offenderes a quo peteres, tu cuius es? responderet ille nescio. sub cuius igitur cura viuis? responderet ignoro. quo pergis? diceret haud scio. quis tibi haec quae portas dedit?

Ecclesi.
Hier. ca.
7.

Ioan. 3.

U

respō

responderet minimè scio. Non ne dices hūc non rationalem sed
 bestiam esse? necessè est enim homini qui rationis est particeps,
 omnia hæc quatuor agnoscere: à quo sit, sub quo sit, quo pergat,
 quis sit eius benefactor: Hæc quidem cognoscere non possumus
 quàm diu nō videmus illū à quo sumus, sub quo sumus, ad quē ten-
 dimus, & qui nobis omnia præstat. Fide igitur cognoscendus est
 Deus: & quod hominis anima intellectu, neque oculis corporis
 capere potest, hoc fide suscipiat, credens se esse à Deo, & ab illo
 suum esse habere, factum ad eius imaginem & similitudinem, &
 sub Deo esse, illique in omnibus esse subiectum, eiusque leges in-
 tactas custodire debere, & ad illum tendere, bonisque operibus ad
 illum pergere, illumque esse finem ad quem semper tendere debet:
 omnia quæ possidet eius esse & ab illo recipi, sensus, vitam, ani-
 mam ipsam, bona omnia transitoria, & omnia spiritualia bona,
 Iacob. 1. secundum illud Iacobi: Omne datum optimum, & omne donum
 perfectum de sursum est, descendens à patre luminum. Hæc om-
 nia vera fides prædicat, hæc omnia fide percipimus: & bene ope-
 rando mediante fide, per gratiam in æternum moriendo consequi-
 mur. Illud est & eo tendit, quòd beatus apostolus Paulus fidem
 nimis extollit ad Heb. dicens: Est autem fides substantia operan-
 S. Tho. 2.2. quest. 4. artic. 1. darum rerum, argumentum non apparentium. Substantiam accipe
 pro inchoatione, & argumentum pro certitudine. Fide intelligi-
 mus aptata secula verbo Dei, fide Noe aptavit arcam, fide plu-
 rimā hostiam Abel quàm Cain obtulit Deo, fide Enoch transla-
 tus est ne videret mortem: ante translationem enim testimonium
 habuit placuisse Deo: sine fide autem impossibile est placere Deo.
 Fide qui vocatur Abraham, obediuit exire in locum quem acce-
 pturus erat in hereditatem, fide demoratus est in terra promissionis
 tanquam in aliena, fide & ipsa Sara sterilis virtutem in conce-
 ptione seminis accepit, fide obtulit Abraham Isaac cum tentaretur,
 fide de futuris benedixit, Isaac Iacob & Esau: fide Iacob moriēs
 singulos filiorum Ioseph benedixit, & adoravit fastigium virgæ
 eius

eius: fide Ioseph moriens de profectioe filiorum Israël memoratus est, & de osibus suis mandauit: fide Moyses grandis factus, negauit se esse filium filia Pharaonis: fide reliquit Ægyptum non veritus animositatem Regis: fide celebravit pascha: fide transierunt mare rubrum tanquam per aridam terram: fide muri Hierico corruerunt. Et quid adhuc dicam? deficiet enim me tempus enarrantē, de Gedeon, Barach, Samson, Gepte, David, Samuele, & prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiā, adepti sunt repromissiones. Fides igitur illa, de qua apostolus: quæ per charitatem operatur, necessaria est omni homini, qui sperat consequi æternam salutem: de qua dominus: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Cui cum patre & Spiritu sancto, est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

Gal. 5i

TRACTATUS VI.

In cap. XVI. beati Marci.

UI verò non crediderit condemnabitur: de necessitate fidei cum dixerimus, restat vt de damnatione iustissima nō credentium, aliquid dicamus: Qui non credit, iuste damnatur, quoniam non potest habere consortium cum illo, quem nunquam nouit. Si nunc in domo alicuius vellet commorari perpetuò homo, qui patrem familias domus nunquam cogitauit nec nouit, merito mereretur repulsam: Quis enim in alicuius regis regno, vel in alicuius domini dominio habitare dignus est, qui nec regem nec dominum nouit: quinimò debita illi iura semper negauit? Ille igitur qui non habet Dei fidem, vel qui negat in Deo diuinarum personarum numerum trinum, vel qui Dei filium incarnatum non confitetur: quomodo in domum Dei recipi, vel quo iure hospicium fœlicitatis æternæ poterit postulare? fide nempe cognoscimus Deum, charitate diligimus. Necessesse igitur est, quicumque vult cum Deo fœliciter

Gal. 5.

commorari, primò cognoscere per fidem Deum, secundò huic summo regi debita tributa præstare: hæc est fides operans, quæ videlicet per charitatem operatur: nam aliàs qui nec regem nouit, & illi reddere tributa negat, pellitur à regno. Itaque qui Deum trinum & vnum, & Dei filium incarnatum, passum & resuscitatum non nouit, nec illi debitam persoluit mandatorum obseruantiam, pelletur à regno cælorum. Operepretium igitur est, & Deum fideliter cognoscere, & illi debitum obsequium præstare: Infideles utroque carent, ideo perpetuò damnantur: Sunt aliqui inter non credentium turbam, qui Deum vnum confitentur, sed diuinarum personarum indiuiduam trinitatem negant, neque filium Dei fatentur incarnatum. Hi sunt Iudæi & alij, qui sub mahumetana secta inseruiunt diabolo, qui omnes damnantur, eo quòd vera illis de Deo cognitio deest, quæ per veram habetur fidem, & vnum Deum sibi constituunt qui verus Deus non est, nempe cum ille non sit Deus quem cogitant, quoniam necesse est, Deum esse trinum & vnum. Qui enim non est trinus & vnus ille non est verus Deus, sed ad vnus cuiusque voluntatem fabricatus Deus: Qui porrò filium Dei negat incarnatū, ille verum Deum non cognoscit, cum proculdubio verus Deus filium suum miserit, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo. Sunt enim quædam corollarie consequentiæ sibi inuicem succedentes, ex quibus vera fides constat: nempe quòd vnus est Deus: deinde quòd est trinus in personis: tertio quòd filius Dei est incarnatus. Deinde sequuntur reliqua de morte, resurrectione, ascensione domini, & futuro iudicio, & sacramentorum usu: quæ sancta à Dei filio edocta semper confitetur sacrosancta mater ecclesia: qui hæc igitur non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei. Nemo ea de causa miretur, si non habentibus veram fidem, hospitium in regno veri Dei negetur, cum neque verum Deum cognoscant, nec eius iura custodiant: cui enim tributa præstant, cuiusque leges & præcepta

Ioan. 3.

custos

custodiunt, in huius recipiuntur inferni domo, vna cum diabolo
 & eorum apostaticis sodalibus. Horum non credentium quadru-
 plex est caterua, Idolatrarum gentium, Iudæorum, mahumetorum
 & hæreticorum: Primi à seipsis damnantur, cum mundi fabrica-
 torem & rectorem (hoc enim importat hoc nomen Deus) negan-
 tes, creaturis nunc supernis, nunc terrenis, summi Dei tribuunt
 honorem. Fuerunt aliqui inter ipsos melius philosophantes, de
 quibus apostolus Paulus ad Romanos ait, cognouisse vnum sum-
 mum creatorem: Sed cum cognouissent Deum, non sicut Deum Rom. 1.
 glorificauerunt, aut gratias egerunt: sed euauerunt in cogitatio-
 nibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim 1. cor. 1.
 se esse sapientes, stulti facti sunt. Et mutauerunt gloriam incor-
 ruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis,
 & volucrum & quadrupedum, & serpentium. Hi vnica ratio-
 ne conuincuntur: cum siquidem illum (qui Deus dicendus est)
 creatorem & gubernatorem esse omnium quæ cernimus, necessa-
 rium sit: quod ipsi non credunt. Ab aliquo enim hæc omnia facta
 sunt, quem oportet esse non factum, sed per se habere semper esse
 & viuere: cumque omnia videmus vno consono cursu moueri,
 viuere semper necesse est, qui hæc omnia suis quæque necdit or-
 dinibus. Damnantur igitur isti quia verum Deum negant, &
 omnia penatibus implent: impudentissimi Iudæi damnantur eo
 quod non credunt Dei filium in carne venisse, hi conuincuntur
 à tempore aduentus Messia, quem dominus illis sæpe inculca-
 uit, dicens (cum ab eo signum aduentus sui poscerent) Facto ves- Mat. 16.
 pere, dicitis: serenum erit, rubicundum est enim cælum. Et manè:
 Hodie tempestas, rutilat enim triste cælum: Faciem ergo cæli
 diiudicare nostis, signa autem temporum non potestis? Et alibi: Luc. 12.
 Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis: Nimb-
 bus venit, & ita fiet: Et cum Austrum flantem, dicitis: Quia
 æstus erit: & fit. Hypocritæ, faciem cæli & terræ nostis proba-
 re, hoc autem tempus quomodo non probatis? De tempore autem,

hoc prophetavit Iacob Gen. 29. non auferendum sceptrum Iuda
 vsque quo veniret Messias: quando autem venit, sub iugo &
 sceptro Romanorum erant Iudaei: prophetavit Moyses Deut.
 18. prophetavit Daniel supputans etiam annos aduentus eius,
 cap. 9. prophetavit Aggaeus & Malachias. Non fuit nec erit
 unquam tempus aduentus Messiae, secundum scripturas à Deo,
 qui fallere non potest, nisi illud tempus in quo natus est salua-
 tor, & dominus noster Iesus Christus. Confunduntur etiam ab
 alijs duobus, doctrina scilicet, vita & miraculis à domino factis,
 de quibus duobus ipse discipulis suis proximus passioni, dixit:
 Ioan. 15. Si non venissem, & loquutus fuisssem eis, peccatum non haberent:
 nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Si opera
 non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit peccatum non haberent:
 nunc autem & viderunt, & oderunt me, & patrem meum. Sed
 ut impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est: Quia odio ha-
 buerunt me gratis. Haec tria testimonia dominus ipse adducit,
 quibus perquam maximè confunduntur Iudaei: tempus scilicet
 aduentus eius, doctrinam, vitam & miracula, eo quòd quemad-
 modum diximus tempus prophetatum fuisse, sic Christi domini
 vita, conuersatio, doctrina & miracula prophetata sunt ab Esa.
 Hieremia, & omnibus prophetis: Nihil aliud fermè in omni-
 bus eorum scripturis, reuelante & signante Deo per os omnium
 prophetarum legimus, nisi signa quibus agnosceretur Messias,
 quæ omnia videmus in Christo domino fuisse completa. Mas-
 humetorum autem multiuaga secta, hinc inde ligna colligens ad
 inferni accendendum ignem, tot contraria, quaedam rationi, alia
 legi Iudæorum, alia Euangelio inseruit, ut in postremis sui al-
 chorani dogmatibus ad illam peruenerit insaniam, ut diceret: nulli
 licere suæ legis rationem reddere, nec audire de illa disputantes,
 sed armis tantummodo esse tuendam. Regna armis tuentur, lex
 verò ratione: ille à tota prorsus ratione alienus est, qui legem
 suam non ratione, sed armis præcipit esse tuendam: Sunt isti
 velut

velut sine ratione pecora, felicitatem in delitijs corporalibus ponunt, & cernunt cadauera iacentia in sepulchris, & gladio tuentur animas manducare, & bibere, & uxores ducere: ac si anima haberet dentes & ventrem, & essent animæ masculi & feminae, & huiusmodi tot irrationabiles leges obseruant, vt nullus ad eas confundendas opponeretur labor, si non aures obturasset illis, videns quas condiderat irrationabiles leges suus mahometus ne rationem suæ legis redderent, neque impugnantes audirent, sed hasta & gladio defenderent. Hæreticorum porrò in mille partes sectæ turbæ à principio nascentis ecclesiæ tot gladijs confunduntur, quot per illos errores excitantur: nempe scripturis ipsis confunduntur, quas falso ad se trahere nituntur. Hi antiquis temporibus (Dei gratia) à sanctis patribus sæpe exiere confusi: Qui nunc militant aduersus ecclesiam, nuper damnati & confusi sunt per sacrum œcumenicum Tridentinum Conciliū. Ad eorum autem perspicuam damnationem, vni huic solo verbo velim respondeant: Isti diuisi sunt in sectas quinquaginta, quas negare non possunt, quorum hic ponentur nomina: Deus autem vnus est, quomodo vni Deo, cui vna tantummodo fides debetur, isti quinquaginta tribuunt? consequentia beati apostoli Pauli ad Ephē. 4. Ephesios hæc est, quam ipsi negare non possunt: Unus dominus, vna fides, vnum baptisma. Vni domino, vna danda est fides: omnes orthodoxi vnanimiter idem credunt, & eandem publicè confitentur fidem, quomodo isti quinquaginta afferunt credendi modos? ex quo perspicuum redditur, omnes has sectas esse falsas, omnes hæreticas: Ne autem id negent, agnoscant nunc nomina suorum patronum. Luther, Melanthon, Munzeriani, Anabaptistæ, Adamitæ, Stebleri, Sabbatarij, Clancularij, Manifestarij, Dæmoniacci, communia habentes, Condormientes, Eiuslantes, Georgiani, Dauidici, Polygamistæ, Carolostadij, Tro pistæ, Energici, Arrabonarij, Adessenarij, Metamorphistæ, Iscariotistæ, Neutrales, Sacramentarij, Inconoclastæ, Anti-
 U iij nomi,

nomi, Samosateni, Infernales, Infernales alij, Antidæmoniaci, Amsdorffiani, Anthidiaphoristæ, Antosiandri, Antischwenkfeldiani, Anticaluiniani, Manus impositorij, Bisacramentales, Sacerdotales, Inuisibiles, Biblijstæ, Adiaphoristæ, Trisacramentales, Quadrifacramentales, Lutherocaluiniani, Semiosandrini, Maioristæ, Pœnitentiarij, Noui Pelagiani, Noui Manichæi, Syncretizantes, Osiandrini. Quid igitur hæc turba errantium poterit vnquam, non dico homini mediocriter docto, sed rustico agricolæ respondere de fide vnus Dei, cum quinquaginta sint inter illos, diuersi contrarijque credendi modi? O turba plusquam cæca! ô gens infelix! qui cum ex aduerso videant omnes conuenire catholicos, vnamque credere & ore confiteri eandem, vnum Deum se dicant cognoscere, & filium eius dominum nostrum Iesum Christum, in tantam deuenere vesaniam, vt vnicam tunicam inconsutilem in quinquaginta laborent scissuras conscindere? quod equidem erit impossibile: Illa enim uerò Christi tunica inconsutilis, à militibus indiuisa permansit. Mittant igitur nunc rationis sortes, & videant vnicam necesse esse fidem, vnicam matrem ecclesiam, siquidem vnus Deus & pater domini nostri Iesu Christi: *Unus dominus*, clamat Paulus, redde illi vnicam fidem: *vna fides*, inquit, *vnum baptisma*. Hac de causa, nullus illorum voluit sacro œcumenico adesse Tridentino Concilio, cum illis vicini essemus: nouerant quidem hoc insolubile argumentum: *vnus dominus, vna fides, vnum baptisma*. Et cum se scirent quinquaginta sectionibus esse diuersos, nec inter se conuenire vnquam posse, atqui quot capita tot fides, venire omnino recusauerunt, cum illis amplior sit saluus conductus concessus, qui vsque in illam diem vnquam fuit hæreticis datus. Deum autem qui fons bonitatis est, arbitror permisisse illos in tot sectas esse diuisos, vt conspiciant se omnes in errore ingenti esse, cernentes quinquaginta inter se habere diuersissima capita. Nullum animal vnquam sic monstruosum reperiri potuit: miramur ani-

mal aliquod duplici capite natum, vel manibus, siue duplicatis
 cruribus: multò magis mirandum est in una natione, quinquaginta
 sectarum capita a se inuicem differentia orta esse. Orandū
 nihilominus est, & assidue domino preces fundendæ, ut huius
 verè miserabilis gentis misereatur, quorum omnium animæ sine
 dubio damnantur, receptaculisque inferni perpetuò cruciandæ
 traduntur: Unusquisque verumtamen qui hæc legerit, agnoscat
 nulli illorum esse credendum: Eorum enim omnium non vnus sed
 differens est sensus, quo fit ut falsi omnes reddantur: Vna sola
 vera est fides, cum vnus tantum sit Deus, & si trinus in personis
 vnus tamen in essentia, & vnus dominus noster Iesus Christus.
 Cui vnica tantum est fides danda. Qui cum patre & spiritu san-
 cto, viuit, regnat, & imperat, in æternum: Amen.

U v

Tra

TRACTATUS VII.

In cap. XVI. beati

Marci.

 Noniam quidem omnia quæ dicta sunt in sacro sancto domini Evangelio credenda etiam & opere adimplenda sunt, necessarium est animam nostram firmiter tenere esse immortalem, hoc penè in fine huius operis, cum iam hoc & sequenti octavo tractatu, ultimam huic commentario (Deo fauente) manum essemus imposituri, paucis voluimus, sed aperte explanare. Omni enim adiutorio fragilitas eget humana, quando omnem lapidem mouere non cessat cacodæmon, fratrum tentator & accusator, quod primum ex sacro Concilio Lateranensi ultimo, sub Iulio. 2. & Leone. 10. celebrato, sessione octaua probatur: ibi enim dicitur: Quicumque dixerit, ex naturalibus principijs non posse probare, animam rationalem hominis esse immortalem, anathema sit. Hoc autem sic deducitur: primò ex parte ipsius animæ non habentis contrarium, omne enim uerò quod corrumpitur, ideo corrumpitur quoniam habet aliquod contrarium: hac ex causa corpus & omnia animalia, plantæ & quidquid in terra uiuit corrumpitur, quoniam habet ex sui natura compositionem: habet contrarium uidelicet calidum, siccum, frigidum, humidum. Quis enim sic brutum induit, qui nesciat omnium generabilium in terra principia esse contraria, animæ uerò nostræ nihil, quoniam in sui substantia non habet compositionem nec contrariorum permixtionem: similiter etiam nec ab extrinseco aliquo corrumpi potest, prout in nobis omni hora experimur. Anima quippe intelligit contraria, diligit contraria, memoriam etiam habet contrariorum: intelligit namque ignem calefacere esse uerum, intelligit etiã simul & semel, ignem non calefacere esse falsum: intelligit solem lucere esse uerum, & non lucere esse falsum: diligit in proximo aliquid, odit in illo etiam aliquid. Itaque in eodẽ homine amat diligens

ligentiam & odit furtum, memoratur eiusdem hominis ingeniū,
 & memoratur in aliquo casu eiusdem hominis hœbetudinem: con-
 traria intelligit respectu eiusdem, contraria diligit in eodem ho-
 mine, contraria etiam memoratur: nec hæc & si sibi inuicem sunt
 contraria, eo corrumpitur anima, vel hœbetatur eius intellectus,
 vel deficit eius voluntas, vel decedit eius memoria: hæc omnia sibi
 inuicem contraria, animæ ipsi non sunt contraria. Cui igitur nihil
 est contrarium, perpetuum est: nempe nulla alia ratione ab omni-
 bus datur corporum corruptio, nisi quia habent in se contrarium
 humorum naturam: ideo pugnantibus humoribus contrarijs, ne-
 cesse est corrumpi omne corpus terrenum. Rursus etiam hoc ex
 alio ostenditur naturali principio: impossibile nempe est, naturale
 vniuersale desiderium in vnaquaque specie fraudari, ita si deside-
 rium naturale est omnium volatiliū volare per aëra, & si aliquod
 volatile ob particularem aliquem defectum non volet, nihilominus
 omne volatile volat: non enim uerò naturæ fraudatur vniuersali
 desiderio: & sic de alijs dicendum est in vnaquaque specie. Cum
 igitur omnis homo desideret semper esse, & nunquam deficere si
 possit, hoc desiderio fraudari non potest: in corpore autem ratione
 superiori minime potest fieri, quoniam corpus habet contrariorum
 compositionem, & corrumpi necesse est. Secundum igitur animā,
 hoc desiderium quod quidem vniuersale est in omni natura homi-
 num consequitur, præcipuè cum non habeat hominis anima con-
 trarium, à quo possit hoc intimum & perpetuum suum desiderium
 impediri: nec Deus optimus maximus hominis animæ hoc per-
 manendi perpetuò desiderium daret, nisi immortalem esse dedisset:
 Deus enim & natura nihil frustra fecere: quomodo igitur deside-
 rium hoc intrinsecum, & omni homini intime insitum perpetuò
 permanendi Deus daret, nisi dedisset animæ esse immortalem.
 Idem rursus ostenditur & tertio, ratione quietis: fateri enim
 necesse est, hominem nobiliorem huius mundi creaturam esse, hoc
 experientia docet, omnia namque illi subiecta sunt: cum igitur

homo nobilior sit mundi creatura, nisi eius esset anima immortalis,
 ignobilior & infælicior omnibus esset creaturis: Omnis namque
 creatura in aliquo suo fine quiescit, videlicet graua in terra, quibus
 si detur locus, descendunt vsq; ad centrum: leuia sursum feruntur:
 bruta pecora cum pascuntur & somno reficiuntur abunde, nihil
 aliud illis est curæ: solus homo nullo quiescit fine, neq; si sursum
 dignitate leuetur, neq; si deorsum deprimatur, nec si mediocri eius
 vita sorte terminetur: nusquam reperietur homo qui sua possit
 esse sorte contentus, semper enim aliquid deficiet, quo deficiente nõ
 omnino possit quiescere. Necesse est igitur dare aliquem finem, in
 quo ista, omnibus huius seculi longè nobilior creatura conquiescat.
 Corpus igitur corrumpitur, & morte finire cernitur, secundum ani-
 mam huic debet esse optata fælicitas, quæ si corrumpere iam fæ-
 licitas non esset: immortalitas illi igitur inheret, qua nullis istis
 inferioribus quietæ ad aliam fæliciorẽ immortalis anima, ubi qui-
 escat aspirat. Rursus etiam & quarto idem ostenditur, ex parte
 summi & iustissimi Dei: Videmus namque in hoc seculo homines
 aliquos malos, alios verò probè viuere: fermè isti boni opprimuntur
 à malis: videmus etiã prauos aliquando diuitijs & fortuna augeri,
 bonos vero in eandem pati: moriuntur isti, decedunt & illi. Si igitur
 alia nõ esset vita, in qua Deus bonis bona, malis mala compensa-
 ret, nõ videretur eius esse æqualis iustitia: secundum corpus in hac
 vita nõ redduntur bonis bona, nec malis mala, quoniã vtrorumq;
 iacēt corrupta cadauera. Immortalẽ habent igitur homines animã,
 in qua & iniqui à iusto Deo suarum iniquitatũ mercedẽ recipiunt,
 & boni suorum bonorum præmiũ. Hæc itaq; & similia, philosophi
 vsq; ad fictos poetas considerantes, coacti sunt fateri hominis ani-
 mam esse immortalem: quorum aliqua ponemus exempla, quibus
 pateat nunquam vsquam fuisse hominem, qui ratione se sine-
 ret dirigi, qui hoc in suis tanquam manifestum non relinque-
 ret monumentis expressum. De Platone autem superfluum
 aliquid dicendum existimaui, quoniam ipse in hac re plusquam
philo-

philosophus videatur: Aristoteles secundo de anima, inquit: separatur hoc ab hoc tanquam perpetuum a corruptibili. agit enim de anima & concludit: quando morte corpus corrumpitur, animam ab illo separari tanquam perpetuum à corruptibili: Trimegistus ad Asculapium, planè confitetur animæ immortalitatem his verbis: Omnis anima humana est immortalis. Cicero etiam de somnio Scipionis ait: Constat igitur loca esse in cælo, in quibus beatæ animæ æternitate fruuntur perpetua. & iterum: Illi verè vivere dicuntur, qui è corpore tanquam è carcere exierunt. Apuleius de Deo Socratis, inquit: Homines ratione viuunt, & animabus immortalibus fruuntur: Seneca Epistola quinta, ait: Stoici animam magno pondere pressam dicunt, quam esse immortalem certissimè affirmamus. & epistola. 97. de Scipione loquens, ait: Anima eius in cælo habitat. Refert etiam Valerius Maximus cap. 42. & 52. in certis Indorum regionibus, tanta animæ immortalitate gentem illam affici, vt moriente viro vxor se interficiat, pro certo existimans animam eius animæ associari viri: tanta est etiam apud barbaros immortalitatis animæ clara probatio. Nos verò qui Dei dono catholici sumus, non rationibus tantum neque exemplis moti, sed præcipuè sacro nos compellente eloquio, animam immortalem esse verè confitemur & credimus: Dicit enim uerò scriptura, in principio quando Deus creauit hominem: faciamus, inquit, hominem ad imaginem & similitudinem nostram: Si utique homo non haberet intellectum, vel voluntate careret, non diceretur factus ad imaginem & similitudinem Dei: quoniã Deus noster intellectu & volūtate, & memoria fecundissima est præditus. In hoc autè dicimus hominè ad imaginè & similitudinè Dei factū secundum animā, eo quòd anima tres habet potentias in vna animæ essentia: cum siquidem vna sit anima habès intellectum, memoriam & voluntatem, cuius memoria non est voluntas, nec intellectus memoria, & cū à se distinguatur potentia, nihilominus eadem est anima: Similiter si anima finire-

Gen. ca. 1.

tur

tur non esset similis Deo, qui permanet in æternum. Colligitur itaque cum Deus dicit, hominem suæ imagini & similitudini similem factum, illum secundum animam esse immortalem: quod etiam ostenditur cum capit. sequenti ait scriptura: Et inspiravit in eo spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem. Iacob cum illi Iosephi tunica sanguine tincta deferretur, Gen. 33. inquit: Descendam ad filium meum lugens in infernum: nullus unquam qui veram habuit fidem fuit, qui in limine fidei non faeteretur, animã hominis rationalem immortalem esse. De iniquis Job. 21. Job dicebat: Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna Job. 14. descendunt. & alibi: Quis mihi hoc tribuat vt in inferno protegas me, & abscondas me donec pertranseat furor tuus, & constituas mihi tempus in quo recorderis mei? Omnia hæc præostendunt animæ immortalitatem, cum omnium corpora vsque in vltimam resurrectionem, in suis permaneant corrupta sepulchris. David Psal. 30. etiam ait: In manus tuas commendo spiritum meum, redemisti me domine Deus veritatis. Non enim suum Deo spiritum comendaret, nisi à Deo haberet, animam hominis esse immortalem. Secundo autem Machabæorum ultimo, Iudas Machabæus vidit Ananiam sacerdotem summũ iam defunctum, & Hieremiam prophetam: quos utique non cernebat, si eorum animæ immortales non essent. Quod ore domini confirmat beatus Marcus supra cap. 12. cum dominus Sadducæis, qui animam immortalem esse negabant responderet, dicens: De mortuis autem quod resurgant non legistis in libro Moysi super rubum, quomodo dixerit illi Deus inquiens: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, non est Deus mortuorum sed viuorum: vos ergo multũ erratis. Et cap. 8. inquit: Quid enim proderit homini si vniuersum mundũ lucretur, & detrimentũ animæ suæ faciat. Idẽ dominus Luc. 16. ostendit, dicẽs animã Lazari deductam in sinum Abrahamæ, diuitis verò epulonis in infernum. Et latroni in cruce pendenti, ait dominus: Hodie mecum eris in paradiso. Beatus autem

tem

rem Stephanus, Actuum. 18. cum iam à crepitantibus saxis penè mortuus, se sentiret mox spiritum emissurum, ait: Domine Iesu suscipe spiritum meum. Et beatus Ioannes in sua apocalypsi cap. ^{Apoc. c. 6.} 6. ait: & cum aperuisset sigillum quintum, vidi sub altari Dei animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant, & clamabant voce magna, dicentes: Usque quo domine sanctus & verus non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? Et cap. sequenti ait: ^{Apoc. c. 7.} Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus & tribubus & populis & linguis, stantes ante thronum in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum. Tota igitur consona sacra scriptura, animæ nostræ immortalitatem prædicat, quam nusquam homo sanæ mentis negavit, quandoquidem ex ipsis principijs naturalibus, & philosophorum doctrina comprobatur. Cum igitur perpetuò secundum animam viuere debeamus, talia opera necessarium est faciamus, quibus non in loco damnatorum, sed in beata fœlicitate sanctorum, à summo Deo nostro collocemur, gratia domini nostri Iesu Christi. Cui cum patre & spiritu sancto, est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

Tras

TRACTATUS VIII.

In cap. XVI. beati
Marci.

AETERVM quoniam Dominus nouissime
Apostolis suis dixit : Qui crediderit &
baptizatus fuerit, saluus erit. Qui uero
non crediderit condemnabitur. Operepre-
tium mihi etiam hic ultimo loco uisum est,
aliquas praescribere regulas, quibus recte
obseruatis, homo cum Dei gratia, possit
omnem errorem effigere & vitare, semperque in catholica
& orthodoxa fide secure & sincere permanere. Attenden-
dum igitur est diligenter, quae sunt illa, quae Deus semper uo-
luit adesse uita recta & sincerae fidei, quo plane ab erroribus
illa discerneretur. Fateri enim hoc necesse est, semper in aliqua
gente ueram fuisse fidem : Credidit primo Adam & uxor eius
Eua, credidit Abel, & eo mortuo Seth : credidit etiam Noë,
Abraham, Isaac, Iacob, Moyses : fuit deinde in populo Israel
fides : facti sunt autem Iudaei infideles, crediditque populus
Christianus. Aduertendum igitur est hoc, quod in omni populo
quo fuit uera fides, tria semper illam comitata fuisse, quae qui-
dem nunquam deficiunt, ubicunque uera fides habitat, & ea
haec sunt : sacrificium, oratio generalis, & miracula : Accipiamus
igitur & consideremus primorum parentum uitam : Abel sa-
crificium offerebat, Orationem etiam publicam interim dum
offerret fundebat, miraculum succedebat continuo, igne uide-
licet (secundum beatum Hieronymum) descendente de caelo, &
eius oblatum agnorum sacrificium consumente. Noë prae-
rea obtulit cum exiret de arca sacrificium, orationem fudit,
miraculum equidem datum est, cum ipse & eius filij & uxores
eorum, in arca salui facti sunt. Si proinde consideremus Abrahamam,
sape

sæpe obtulit sacrificium, miraculo ereptus est de Hur Caldæorum,
 orationem Deo sæpe fandeat: de Moysse etiam longum
 esset recensere, quoniam sacrificium obtulerit, quot orationes
 fuderit, quantisque miraculis populum de durissima seruitute
 Ægyptiorum eripuerit. Iob etiam cum esset fidelis, & si inter
 gentes habitabat, sacrificium tamen legimus pro filiis obtulisse,
 cap. primo. Cogita igitur omnem gentem, memorare omnem hæ-
 reticorum synagogam, nusquam profecto reperies hæc tria: Si
 falso sacrificium dijs offerant carent miraculis, quod nimium
 conscientias nostræ tempestat hæreticorum remordet, cum
 utique illi qui apud illos defuncti in vera catholica fide sunt,
 quam plurima miracula Dei gratia edant. Nullus autem,
 qui secundum eorum aliquam ex illis quinquaginta viuit se-
 ctam, miraculum potest operari, Deo clementissimo renuen-
 te, qui summa veritas est: Datum est etiam illud in eorum
 ampliorem confusionem, ut sacrificia tollant, orationes publi-
 cas & solemnes respuant, sed nec miracula per eorum manus
 Deus vnquam operatus est, ut destituti omni signo habentium
 catholicam fidem, se in hæresi magna viuere, si modo velint
 attendere cognoscant. Cæteri autem illos hoc modo videntes, per-
 spicue cernant non esse in illis Deum, qui trino fidei testimonio
 ab Abel vsque in hodiernum diem verè credentibus dato ca-
 rent. Operepretium etiam est ad hæc tria quæ sequuntur diligen-
 ter oculos semper dirigere, nempe illud pro vero & catholico ha-
 bere, quod vniuersum, quod antiquum, quod ab omnibus consen-
 sum: Illud tale verum esse credere debemus, quod vniuersa eccle-
 sia toto orbe diffusa semper docuit, tenuit & credidit. Namque
 dominus dixit: necesse est enim ut veniant scandala: Apostolus
 Paulus ait: Oportet hæreses esse, ut qui probati sunt in vobis
 manifesti fiant. Quomodo ergo probabimus, vel quali regula
 separabimus catholicum ab hæretico: hoc scilicet habeamus pro
 signo: Qui tenet vniuersum ille tenet verum, qui recedit ab

Mat. 18.

Corin. 1.
cep. 11.

vni

vniversali ecclesie intelligentia, ille tenet haresim: quantumcunq;
verba male inducta Euangelij, vel alterius inducat scripturae.

Matth. 7. Hoc est enim quod dominus canēdos lupos nos docuit, dicēs: Attē-
dite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium,
intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Vestis ouina auctoritas est
sacræ scripturæ, qua hæretici sunt induti, eam deprauant, vt eo-
rum error à simplicibus credatur. Cum igitur aliquid docet homo,
vel aliquam scripturæ inducit auctoritatem eo sensu, quem non
recipit vniversalis ecclesia, ille suspectus omni debet esse catholis-
co. Qui itaque permanere in vera fide concupiscit, vniversalitatem
semper debet attendere, & secundum hanc sentire & vi-
uere. Si quis enim hanc doctrinam non affert & venit ad vos,
inquit beatus Joannes, nolite recipere eum in domum, nec aue ei
dixeritis: Qui enim dicit illi aue, communicat eius operibus ma-
lignis: ecce prædixi vobis, vt in die domini non confundamini.
Attendamus ergo quanta cum acrimonia beatus Ioan. eum præ-
cipit vitari, qui doctrinam vniversaliter ab ecclesia susceptam
non affert: & qui illum in domum vel in salutationem recipit,
communicare dicit eius operibus malignis: quoniam morbida ouis
totam caulam maculat: & modicum fermentum totam massam
corrumpit. Necesse est etiam antiquitatem, vnà cum vniversalitate
coniungere: ita vt sensus nostros non separemus à sensibus
sanctorum patrum antiquorum, quorum vita & miracula suæ
veræ fidei testimonium perhibuerunt. Qua enim fronte quis
relinquet Dionysium & Ignatium, Cyprianum, beatos marty-
res: Augustinum, Hieronymum, Ambrosium, Gregorium, Illa-
rium, Basilium, Chrysostomum, Gregorium Nazianzenum,
Damascenum, & reliquos huius sanctitatis & antiquitatis vi-
ros, & adhærebit sensui putidi, & ebriosis incontinentis cuiusdā
nouelli hæretici? Hinc oritur tertium, cui semper oculos inten-
tos habere oportet, consensus videlicet: communis consensus se-
quendus est semper, ita quod si contingat de alicuius auctoritate

sacrae scripturae sensu dubitare, Doctoresque variè illam interpretentur, ille qui vult non errare sequatur, sensum illum, qui communi plurimorum consensu celebratur: qui fecerit haec tria, & ad illa semper habuerit oculos intentos, in vera fide, Dei gratia permanebit.

Gloria sit patri, filioq; eius domino nostro Iesu Christo, una cum sancto spiritu in aeternum. Amen.

LAVS DEO.

CONIMBRICÆ

Typis Joann. Barrerij chalcographi Academici

Calend. Septemb. Anno D.

M. D. LXVI.

... scriptura sensu dubitare, Doctorque caris illum inter
... illi qui ante non erant separant, sensum illum
... qui communis plurimum consensu celebratur: qui fecerit
... ad illa sensu habent oculos intentos
... in vera fide, Dei gratia permanebit.
... gloria sit participatio eius hominibus
... nostro Iesu Christo, cuius cum
... sancto spiritu in terra
... Amen.

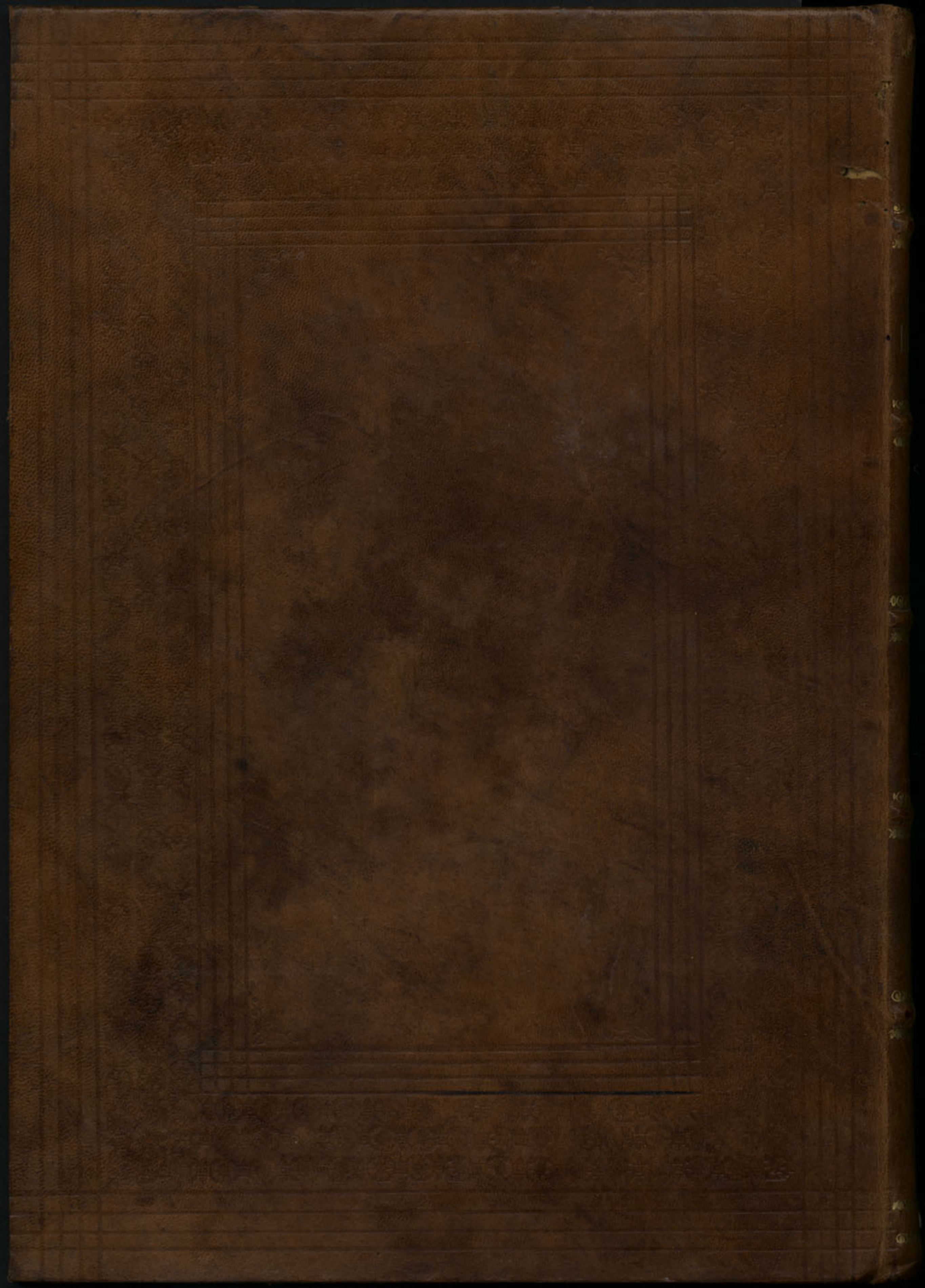

LAVS DEO

CONIMBRICÆ

Typis Joann. Barentij theologi & Medici
Calend. Septemb. Anno D.
M. D. LXV.

D. JOÃO SOARES

COMMENTARIUM
IN SACROSANCTUM
EUANGELIUM

Sala R
Gab.
Est.
Tab. 21
N.º 5